

ਸੀਸ ਗੰਜ

₹5

ਮਾਸਕ

Vol. 54 - Issue No. 10

OCTOBER 2017

ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ

ਕਤਿਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਜੋਗੁ॥
ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗੁ॥
ਵੇਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਮ ਤੇ ਲਗਨਿ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗੁ॥
ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਉੜੇ ਹੋਇ ਗਏ ਜਿਤੜੇ ਮਾਇਆ ਭੋਗੁ॥
ਵਿਚੁ ਨ ਕੋਈ ਕਰਿ ਸਕੈ ਕਿਸ ਬੈ ਰੋਵਹਿ ਰੋਜੁ॥
ਕੀਤਾ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵਈ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰਿ ਸੰਜੋਗੁ॥
ਵਡਭਾਗੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਉਤਰਹਿ ਸਭਿ ਬਿਓਗੁ॥
ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖਿ ਲੇਹਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੀ ਮੋਚੁ॥
ਕਤਿਕ ਹੋਵੈ ਸਾਧਸੰਗੁ ਬਿਨਸਹਿ ਸਭੇ ਸੋਚੁ॥੯॥

(ਅੰਗ ੧੩੫)

: ਅਰਥ :

ਵਿਆਪਨਿ - ਆ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਵਿਚੁ - ਵਿਚੋਲਗੀ ਬਿਓਗ - ਵਿਯੋਗ, ਵਿਛੋੜੇ ਬੰਦੀ ਮੋਚ - ਬੰਦੀ ਛੋੜ, ਕੈਦ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਦੇਣਹਾਰ

: ਭਾਵ ਅਰਥ:

ਕਤਿਕ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਜਾਂ ਸੰਕਟ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਕੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆ ਗ੍ਰਸਦੇ ਹਨ (ਜੋ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ (ਹੁਣ) ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੋਗ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹੋਣ, ਛਿਨ ਵਿੱਚ ਕੌੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ) ਕੋਈ ਵਿਚੋਲਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਨਿੱਤ ਦਿਹਾੜੀ ਕਿਸ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰੋਇਆ ਜਾਵੇ? (ਆਪਣਾ) ਕੀਤਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਧੁਰ ਸੰਜੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। (ਭਾਵ ਜੈਸਾ ਭਾਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ) ਪਰ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ (ਜੇ) ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਯੋਗ (ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ) ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ! ਹੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ! ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਰੱਖ ਲੈ। ਕਤਕ (ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਜੇ ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਭੇ (ਸੋਚਾਂ) ਫਿਕਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਐਸੇ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਰੱਖ ਲਉ। ਇਸ ਮੇਲ ਲਈ ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਗ ਆਪ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਫਿਕਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ।

ਟੀਕਾਕਾਰ: ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਡਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੀਸ ਗੰਜ

ਜਿਲਦ - 54, ਨੰਬਰ - 10
ਅਕਤੂਬਰ - 2017, ਅੱਸੂ / ਕੱਤਕ 2074

ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਬੋਰਡ : ਸ੍ਰ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ.
ਸ੍ਰ. ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲਕਾ
ਸ੍ਰ. ਹਰਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਸ੍ਰ. ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ
ਸ੍ਰ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਤਿਹ ਨਗਰ

ਚੀਫ ਐਡੀਟਰ : ਸ੍ਰ. ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ

ਐਡੀਟਰ : ਸ੍ਰ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ

ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ : ਸ੍ਰ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ
ਚੀਫ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ

ਫੋਟੋ : ਸ੍ਰੀ ਅਨੂਪ ਅਸਥਾਨਾ

‘ਸੀਸ ਗੰਜ’ ਮਾਸਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਅਤੇ ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਬੋਰਡ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹਨ।

ਸਭ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦਿੱਲੀ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਪਟਾਏ ਜਾਣਗੇ।

Printer and Publisher Ajmer Singh - Chief Administrator for Delhi Sikh Gurdwara Management Committee composed and printed at Gurupadesh Printers, Guru Granth Sahib Bhawan, Gurdwara Rakab Ganj Sahib and published from office, Guru Gobind Singh Bhawan, Gurdwara Rakab Ganj Sahib, New Delhi - 110001.

Email : editorsisganj@dsgmc.in

Website : www.dsgmc.in

For Enquiry : 23712580-81-82
23737328-29
104 (Extn.)

Total Pages : 1 to 64 (With Cover)

: ਚੰਦੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :

ਭੇਟਾ ਇੱਕ ਕਾਪੀ 5/-ਰੁਪਏ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ ਦੇਸ਼ 50/-ਰੁਪਏ
ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ 500/-ਰੁਪਏ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ 500/-ਰੁਪਏ
ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਵਿਦੇਸ਼ 5000/-ਰੁਪਏ

: ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਤਾ :

ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ
ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਭਵਨ,
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-1

ਸੀਸ ਗੰਜ ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ 'ਚ

ਸੰਪਾਦਕੀ 4
(ਸ੍ਰ. ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ)

ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ 5

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ 7
(ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ)

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੂ 14
(ਸ੍ਰ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਜੀਤ)

ਸਾਡੀ ਆਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ (ਕਵਿਤਾ) 16
(ਸ੍ਰ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਮਰ)

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ 17
(ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ)

ਸੁਲਤਾਨ ਹਮ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ 19
(ਸ੍ਰ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ)

ਹਰਿਕਿਸਨ ਭਯੋ ਅਸਟਮ ਬਲ ਬੀਰਾ 21
(ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)

ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ 25
(ਡਾ. ਗਿਆਨੀ ਭਜਨ ਸਿੰਘ)

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ 28
(ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ 35
(ਪ੍ਰਿੰ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੀਰਾ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ 43
(ਸ੍ਰ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਹਰ)

ਸਰਗਰਮੀਆਂ (ਦਿੱ. ਸਿੱ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ) 45

ਚਿੱਠਾ ਆਮਦਨ ਖਰਚ 59

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਜੋਤਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਲੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਯੂ ਕੇਵਲ ਗਿਆਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਲੀ ਟੋਪੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸਤਾਰ ਅਤੇ ਕਲਗੀ ਸਜਾਈ। ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਰੀ, ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਬਰ-ਜੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਣ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਸਵੇਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਵਸਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਲੂਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਥੜੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਇਸ ਕਾਰਜਸ਼ੈਲੀ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਭੇਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦੀ (ਗੁਰ) ਗੱਦੀ ਦੇ ਵਾਰਸ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ (ਸਾਹਿਬ) ਨੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ ਜੀ) ਦਾ ਰਾਹ ਤਿਆਗ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਪਣਾ ਤਖਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਤਰਬੀਅਤ ਦੇ ਕੇ ਫੌਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।

ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖ਼ਾਨ ਵੱਲੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਹੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾ, ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਬੰਦੀ ਬਣਾ, ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ 52 ਰਾਜੇ ਕੈਦ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰੰਤੂ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਭੜਕ ਨਾ ਜਾਣ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਚੌਂਕੀਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਮਸ਼ਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਚਲਦਾ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਸੰਗਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਗਾਇਣ ਕਰਦੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ। ਗਵਾਲੀਅਰ ਪੁੱਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਕਾਰਨ ਸੰਗਤਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰ, ਮੁੱਖ ਗੇਟ ਉੱਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ, ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਭਰੀਆਂ ਮੁੜ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਜੱਥਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਤ ਹੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਪੁੱਜਣ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਪਰਤਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇੱਕਠਿਆਂ ਹੋ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਹਕੂਮਤ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹਾਨਿਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਵਜੀਰ ਖ਼ਾਂ, ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ, ਨਿਜ਼ਾਮੁਦੀਨ ਔਲਿਆ ਤੇ ਬੇਗਮ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਮੱਤ ਹੋ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਰਿਹਾਅ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹੋਰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ। ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਰਾਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚੋਗਾ ਪਕੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਸਕਣ, ਉਹ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਪਿੱਛੇ ਉਹਦੀ ਨੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ 52 ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚੋਗਾ ਸਿਲਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਲੀ ਪਕੜਵਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ 52 ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਏ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਜੋਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਕਰ ਉਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ।

— ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

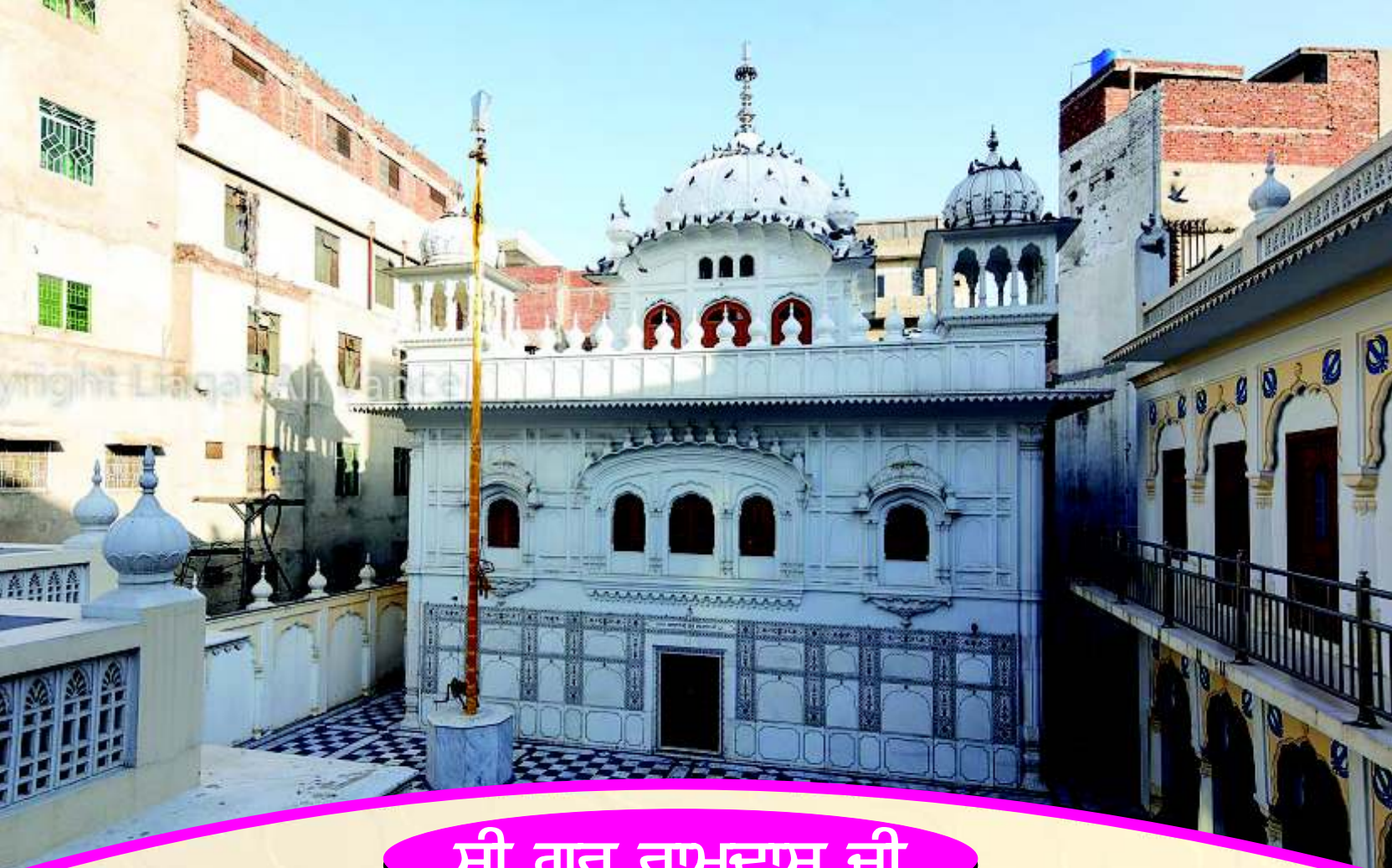
ਚੇਅਰਮੈਨ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ

ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ

- 1 ਅਕਤੂਬਰ: * ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ (1873 ਈ.)
- 2 ਅਕਤੂਬਰ: * ਦਰਬਾਰ ਖਾਲਸਾ ਮਨਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ (1813 ਈ.)
* ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਹੁੱਦੇਦਾਰ ਚੁਣਨ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ (1926 ਈ.)
- 3 ਅਕਤੂਬਰ: * ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਾਹੋਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ (1710 ਈ.)
* ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸਿਧਾਰ ਗਏ। (ਸੰਨ 1939 ਈਸਵੀ)
- 4 ਅਕਤੂਬਰ: * ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ 12 ਵੀਂ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਅਕਾਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ (1956 ਈ.)
- 5 ਅਕਤੂਬਰ: * ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨੰਦੇੜ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੂਚ ਕੀਤੀ (1708 ਈ.)
* ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਸੰਗਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਆਇਆ (1920 ਈ.)
* ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਖੁੜੰਜ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ (1952 ਈ.)
- 6 ਅਕਤੂਬਰ: * ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੰਥਕ ਏਕਤਾ ਲਈ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ (1979 ਈ.)
* ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ।
- 7 ਅਕਤੂਬਰ: * ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਦਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ (1665 ਈ.)
- 8 ਅਕਤੂਬਰ: * ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਰਿਸਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਪੁਰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ (1984 ਈ.)
- 9 ਅਕਤੂਬਰ: * ਚੌਥੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ (1534 ਈ.)
* ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਨੇ ਮੰਤਰੀ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ (1839 ਈ.)
* ਬਠਿੰਡਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਮੋਰਚਾ ਦੇ ਕੈਦੀਆਂ ਉੱਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲੀ (1960 ਈ.)
* ਸ਼ਹੀਦੀ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
- 10 ਅਕਤੂਬਰ: * ਖਾਲਸਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਦਲਿਤ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ (1920 ਈ.)
* ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁੰਬਦ 'ਤੇ 12 ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਲਸ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (1987 ਈ.)
- 11 ਅਕਤੂਬਰ: * ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣਾ (1780 ਈ.)
* ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਮੋਰਚਾ ਵਿੱਚ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ (1960 ਈ.)
- 12 ਅਕਤੂਬਰ: * ਜਥੇਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਦਾ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲਣਾ (1920 ਈ.)
* ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ (1984 ਈ.)
- 13 ਅਕਤੂਬਰ: * ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ ਸਿਖਇਜ਼ਮ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ (1973 ਈ.)
- 14 ਅਕਤੂਬਰ: * ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਹੋਈ (1937 ਈ.)
* ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੌਲਸਰ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਹੋਈ (1984 ਈ.)
- 15 ਅਕਤੂਬਰ: * ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਗਠਨ ਹੋਇਆ (1745 ਈ.)
* ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚੁੱਕ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕੁੱਝ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋਇਆ (1920 ਈ.)
- 16 ਅਕਤੂਬਰ: * ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ (1670 ਈ.)
* ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ (1955 ਈ.)
- 17 ਅਕਤੂਬਰ: * ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਦੁਰਾਨੀ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ (1762 ਈ.)
* ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੈਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਦਲਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਜਲੂਸ (1969 ਈ.)
- 18 ਅਕਤੂਬਰ: * ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਲਕੱਤਾ ਸਰਕਲ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਮਤਿ ਕੈਂਪ ਲਾਇਆ ਗਿਆ

(1957 ਈ.)

- * ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦੀ 10ਵੀਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ (1984 ਈ.)
- 19 ਅਕਤੂਬਰ: * ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਬਾਬਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ (1921 ਈ.)
- 20 ਅਕਤੂਬਰ: * ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ (1506 ਈ.)
- * ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ (1661 ਈ.)
- * ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ (1661 ਈ.)
- * ਸ੍ਰ. ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ (1783 ਈ.)
- * ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸੰਮੇਲਨ ਬੁਲਾਇਆ (1920 ਈ.)
- 21 ਅਕਤੂਬਰ: * ਮਹਾਕਵੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ (1844 ਈ.)
- * ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਨੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ (1920 ਈ.)
- 22 ਅਕਤੂਬਰ: * ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋਇਆ (1761 ਈ.)
- * ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ਹੋਇਆ (1893 ਈ.)
- * ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਿਆ (1909 ਈ.)
- 24 ਅਕਤੂਬਰ: * ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਕਰਨਲ ਸਟੂਅਰਟ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ (1791 ਈ.)
- * ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ (1959 ਈ.)
- 25 ਅਕਤੂਬਰ: * ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ (1923 ਈ.)
- * (ਸ਼ਹੀਦ) ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਠੀਕਰੀਵਾਲਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ (1926 ਈ.)
- 26 ਅਕਤੂਬਰ: * ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ (1977 ਈ.)
- 27 ਅਕਤੂਬਰ: * ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ (1687 ਈ.)
- * ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਮੁਖਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ (1761 ਈ.)
- * ਸ੍ਰ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ (1969 ਈ.)
- * ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ (1972 ਈ.)
- 28 ਅਕਤੂਬਰ: * ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ (1902 ਈ.)
- * ਸਾਕਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ (1922 ਈ.)
- * ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ 18 ਵੀਂ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ (1978 ਈ.)
- 29 ਅਕਤੂਬਰ: * ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕੀਤਾ (1706 ਈ.)
- * ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ੰਕਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ (1933 ਈ.)
- 30 ਅਕਤੂਬਰ: * ਸ੍ਰ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮੋਗਾ ਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੋਂ ਮੁਅੱਤਲੀ।
- 31 ਅਕਤੂਬਰ: * ਤੀਸਰਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। (1984 ਈ.)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪਾਵਨ ਜੋਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮਾਨਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਵ ਜੋਤ ਮਾਨਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਤਵਾਦੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਗੰਮੀ ਜੋਤ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਬਣ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਜੋ ਹਮਰੀ ਬਿਧਿ ਹੋਤੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ
ਸਾ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਹਰਿ ਜਾਣਹੁ ਆਪੇ ॥
ਹਮ ਰੁਲਤੇ ਫਿਰਤੇ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨ ਪੂਛਤਾ
ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਕੀਰੇ ਹਮ ਥਾਪੇ ॥

(ਅੰਕ ੧੬੭)

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ : ਇਸ ਅਗੰਮੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 25 ਅਸੂ ਸੰਮਤ 1591 (ਸੰਨ 1534 ਈ.) ਨੂੰ

ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਲਾਹੌਰ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵ ਨੂੰ ਅਗੰਮੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸੋਢੀ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਸੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦਯਾ ਕੌਰ ਜੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਾਧਾਰਨ ਤੇ ਕਿਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ। ਨਿਮਰਤਾ ਭਾਵਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੋਢੀ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼-ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ, ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ, ਕਿਰਤ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤ ਦਾ ਅਥਾਹ ਰੰਗ ਸੀ। ਵੰਸ਼ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਚ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ।

(ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਠਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਸਲ ਨਾਮ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

ਅਜੇ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸੋਢੀ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਘਰ ਦੀ ਆਰਥਕ ਦਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ

ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਨਿੱਤਰਿਆ। ਉਹ ਸਿਰ ਉਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਟੁੱਟੇ ਪਹਾੜ ਕਾਰਨ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਘਬਰਾਏ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਟੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਬੂਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਛੋਟੇ-ਭੈਣ ਭਰਾ ਦਾ (ਭੈਣ ਰਾਮਦਾਸੀ ਅਤੇ ਭਰਾ ਹਰਿਦਿਆਲ) ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਣਗੇ। ਛੋਟੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਸਾਹਸ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਕ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਘੁੰਘਣੀਆਂ ਵੇਚਣ ਦੀ ਕਿਰਤ ਅਪਨਾ ਲਈ।

ਨਾਨਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਗੁਜਰਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਿਆਸਰਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਆਪਣੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬਾਸਰਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਨਾਨਕਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਘੁੰਘਣੀਆਂ ਵੇਚਣ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਬਾਸਰਕੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

ਇਨਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਕੋਈ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੀਕ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਘਰ ਉਹ ਗਲੀਆਂ ਸਦਾ ਲਈ ਛੱਡ ਆਏ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਲ-ਚੇਤਨਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਉਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਕਰ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ ਨਿਮਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਸੁਭਾਅ ਇਸ ਨਵੇਂ ਬਦਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੋਣੀ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਬਾਲ ਨੂੰ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਨਿਆਸਰਾ ਤੇ ਯਤੀਮ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ - ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰੱਬੀ-ਛੱਤਰ ਝੁਲਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਿਆਂ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਸਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਣ ਵਿਚ ਫਖ਼ਰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਬਾਸਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਅੱਗੇ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ; ਅਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 'ਪਰਬਤ ਮੇਰਾਣੁ' ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਗੁਣ ਸਾਂਝ, ਨਿਮਰਤਾ, ਖਿਮਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। ਬਾਸਰਕੇ ਵਿਖੇ ਹੀ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਾਰਨ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਕ ਛੂਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਐਸਾ ਆਤਮਿਕ ਸੁਮੇਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਦਾ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮ-ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ।

(ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਅੱਗੇ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਸੌਂਪ ਕੇ ਕਠਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਸੇ ਦਾ ਪਰਿਣਾਮ ਸੀ ਕਿ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਾਸਰਕੇ ਤੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਹਿਤ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਬਿਆਸ ਕਿਨਾਰੇ ਆ ਵਸੇ। (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਵੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਨਾਨੀ ਜੀ ਅਤੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਵਸੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ 12 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ (ਘੁੰਘਣੀਆਂ ਵੇਚਣ) ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਉਤੇ ਬੋਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਦਾ ਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਰਹਿਮਤਾਂ ਮਿਲਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਅਣਥੱਕ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜਦੇ ਗਏ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ, ਮਾਨਵ-ਪਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਉੱਤੇ ਵੱਸਦਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਚੇਤੰਨ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੀ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੇ ਘੇਰ ਹਨੇਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

29 ਮਾਰਚ 1552 ਈ. ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਤਰ ਸਿੰਘਾਸਣ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣ ਤੇ ਨਿਉਂਟਿਆਂ ਦੀ ਓਟ ਬਣ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਸਾਂਝ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਰਹਿਮਤ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਛਤਰ-ਛਾਇਆਂ ਵਿਚ 12-13 ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਲੜਕੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨਿੰਨ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਣਥੱਕ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਹ 'ਹੁਕਮ ਮੰਨੇ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅਣਥੱਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਹੱਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ

ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸਦਾ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਉਹ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਛੱਕਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੇ ਇੱਕ ਤਪੇ ਦੇ ਚੁੱਕਣ 'ਤੇ ਕੁੱਝ ਜਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੇ ਸੰਨ 1557 ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਚਲਾਈ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਰੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਅਕਬਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਸਿਕੰਦਰ ਸੂਰੀ ਨੂੰ ਈਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਕੁੱਝ ਮਹੀਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਲੱਗੇ ਦੂਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਉਸ ਸਮੇਂ 78 ਸਾਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜਿਆ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਉਸ ਸਮੇਂ 23 ਸਾਲ ਸੀ।

ਸਿੱਖੀ-ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਹਰੀ ਰਹੱਸ ਤੇ ਰਮਜ਼ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਭ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਗਈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਉਠਾਉਣੀ ਪਈ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੋ ਹਿੰਦੂ-ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਉਚੇਚਾ ਵਾਧੂ ਟੈਕਸ (ਯਾਤਰਾ ਕਰ) ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਫੁਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ। ਅਕਬਰ ਕਾਬਲ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਸੌ ਅਸ਼ਰਫੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਉਠਾ ਕੇ ਗਰੀਬ ਮੁਹਤਾਜਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਜਦ ਜਗੀਰ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, 'ਸਾਡੇ ਚਾਰ ਚੱਕ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਗੀਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਵਸ

ਰੁੱਤ ਮੱਛਰ ਆਦਿਕ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਜਗੀਰ ਵੀ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਝੂਠ, ਨਿੰਦਾ, ਬਖੀਲੀ, ਹੀਣਤਾ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।'

ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜਦ ਅਕਬਰ ਨੇ ਦੀਦਾਰ ਪਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੁਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - 'ਇਹ, ਨੇਕ-ਦਿਲ ਫਕੀਰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਇਨਸਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨੇਕੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖੈਰਖਾਹੀ ਡਲੁਕਦੀ ਹੈ।'

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸੰਨ 1558 ਵਿਚ ਸੂਰਜ-ਗ੍ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਕੁਰਛੇਤਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਯਮੁਨਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਹਰਿਦੁਆਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਉਣਾ ਸੀ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਗਏ। ਕਈ ਸੁਆਰਥੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਟਪਲੇ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਭੀਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਗਏ ਹਨ; ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਟਪਲੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਫਿਰ ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇੱਕ ਛੰਦ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸੋਝੀ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣਾ ਹੀ ਅਸਲ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ। ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਘੱਟ ਰਮਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰੋ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਨਾ ਕਰੋ।

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੇ ਜਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਸੰਨ 1559 ਵਿਚ ਬਾਉਲੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੰਦਾਂ ਲਾਂਭੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਬਾਉਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰੀਕ ਭਾਈ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਵੀ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ-ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਅਜਿਹੇ ਨੀਵੇਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰ੍ਹੇਵੇਂ ਬੋਲ ਸੁਣ ਕੇ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਢਹਿ ਪਏ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕੀਤੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਹ ਅੰਜਾਣ ਹਨ; ਆਪ ਜੀ ਨੇ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਜਾਣਪੁਣੇ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਚਾਰਨਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਤੇ ਦਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਤਿੱਖੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦਾ ਅਸਰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹੋਈ ਵਿਆਖਿਆ ਕਾਰਨ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਸੀ।

ਅੱਜ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਅਸਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਸਦੀਵੀ ਮੋਹਰ-ਛਾਪ ਲਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਰੀ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਤਿ-ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੇਵਕ ਵਜੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਹੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭਾਵ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ, ਠੋਸੀ ਹੋਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਸੇਵਾ ਉਹੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਤਿੰਨ ਸਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸਨ, ਦੂਸਰੇ ਬਾਬਾ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਨ 1570 ਵਿਚ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੱਕ ਵਸਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ। ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਕਰਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਅਹੈ ਪਰਗਨਾ ਤੁਮਰੇ ਪਾਸ।

ਬਲ ਆਛੇ ਪਿਖਿ ਕਰਹੁ ਅਵਾਸ।

(ਰਾਸਿ 2 ਅੰਸੂ12)

ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ : ਜੂਨ 1564 ਈ. ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁੰਮਟਾਲਾ, ਤੁੰਗ, ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਤੇ ਗਿਲਵਾਲੀ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਰੀਦੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤੋਖਸਰ ਦਾ ਟੱਕ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਟਾਹਲੀ ਹੇਠ ਬੈਠ ਇਸ ਤਾਲ ਦੀ ਆਪ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ। ਇਸ ਤਾਲ ਦਾ ਟੱਕ ਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਪਿੰਡ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਮੋਹਰੀ ਗੱਡ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੱਕ-ਗੁਰੂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ ਅਤੇ ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ

ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਗਹਿਮਾ-ਗਹਿਮਾ ਹੋ ਗਈ। ਸੰਤੋਖਸਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ 9 ਸਾਲ ਬਾਅਦ 1573 ਈ. ਵਿੱਚ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਟੱਕ ਲੁਆਇਆ, ਉਹ ਆਪ ਉੱਚੇ ਥੋਹ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ।

ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਠੀਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਡੇ ਉਸਰਈਏ ਸਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਸਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ, ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸੰਤੋਖ 'ਤੇ ਖੜੀਆਂ ਹਨ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ, ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਤਮਿਕ-ਛੋਹਾਂ ਨਾਲ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਚਲਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਗਸਤ ਸੰਨ 1574 ਈ. ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ 40 ਸਾਲ ਸੀ। ਨਿਮਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੋਈ ਸਧਾਰਨ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਰੱਬੀ ਤਖ਼ਤ ਅੱਗੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੰਤਾਂ, ਜੋਧਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਅਗੰਮੀ ਛੋਹਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਦਿਬ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਇਸ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ ਅਲੌਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਚੌਂਕੀ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪ ਚੱਲ ਰਹੀ ਪ੍ਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ

ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਵਿੱਚ ਪਲੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰਹੱਸ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਤੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੇ ਛਟੇ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਬੋਹਿਥ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸਦਕਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ, ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਬਣ ਗਏ। 1574 ਈ. ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਕਾਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੁਕ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 1577 ਈ. ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਮੁੜ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਿਵਾਸ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਵਿਖੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਚੱਕ-ਗੁਰੂ ਵਿਖੇ ਸਿੱਧੇ-ਸਾਢੇ, ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਮਿਹਨਤੀ ਤੇ ਕਿਰਤੀ ਸਿੱਖ ਆ ਵਸੇ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਉਪਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ 1577 ਈ. ਤੋਂ 1581 ਈ. ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵੱਲ ਤੀਬਰ ਰੁਚੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਕਲਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ।

ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਵੰਜਾ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਥੇ ਲਿਆ ਕੇ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤਾਂ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕੇ ਵਸਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਸਿੱਖ ਨਿੱਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਦਰਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸ਼ੁੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ, ਆਲਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ, ਨਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਉਦਮੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਉ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰਨ

ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ। ਸਿੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਵੈ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਵੈ-ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਗਲ ਜਗਤ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇ। ਸਿੱਖ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜਿਥੇ ਜੀਵਨ-ਦਾਨ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਦਰਸਾਉਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੈ-

**ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥**

(ਅੰਕ ੩੦੫)

ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਵਾਹੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਰੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਭਗਤ ਮਾਲਾ' ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਰਹੱਸਮਈ ਸਾਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੋਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਿਤ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿ ਕੇ ਬਿਤਾਉਣ, ਲੋਕਾਈ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਜੀ, ਭਾਈ ਅਟਕ ਚੰਦ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਵਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ : ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਾਡਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਭੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਟਹਿਲ-ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਪੁੱਤਰ-ਧੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਣੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਨਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਟਹਿਲੀਏ ਹਾਂ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਟਹਿਲੀਏ ਹਨ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋਇਆ।

ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਜਥੇ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋਗਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਹਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਜੋਗੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜੋਗ ਤਾਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ

ਯਾਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਵਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਾਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਬੁਰਾਈਆਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦਾ। ਸੇਵਾ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੋਗੀ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਉੱਚਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਕੋਲ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਵੀ ਵੰਡੀਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜਦ ਲੋੜਵੰਦ ਜਾਣ ਜੋਗੀ ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਫਕੀਰ ਅਸੀਸ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਫਕੀਰ ਆਪਣਾ ਭੰਡਾਰ ਖਾਲੀ ਕਰੇਗਾ। ਕਿਰਤ-ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੋ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਕੋਲ ਤੇ ਜੋ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਕੋਲ; ਸੋ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਧਰਮੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਵੰਡਾਉਣਾ ਹੀ ਅਸਲ ਜੋਗ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਅੱਗੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਾਈ ਮੰਜੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੁੱਝ ਚੋਣਵੇਂ ਉੱਚੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਇਹ ‘ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਥਾ’ ਸੀ, ਇਹ ਮਸੰਦ ਮੰਜੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਬਕਾਇਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦਸਵੰਧ ਅਤੇ ਕਾਰ-ਭੇਟਾ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਉਗਰਾਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਿਆ ਪਾਂਦੇ।

‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ’ ‘ਦਬਿਸਤਾਨੇ ਮੁਜ਼ਾਹਬ’ ਦਾ ਕਰਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮਦਾਸ ਭੀ ਆਖਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਾਰ ਭੇਟਾ ਵੀ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਪੂਜਾ ਵੈਸਾਖੀ ’ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਲੈ ਆਉਂਦੇ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਿਗਾੜ ਆ ਗਏ।

ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਣੀ ਜੋ ਗੁਰੂਘਰ ਤੋਂ ਰੁਸੇਵੇਂ ਈਰਖਾ, ਗੁਮਾਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਹੀ ਹੱਦ ਦੱਸ ਕੇ ਕੁੜਤਣ ਦੂਰ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ’ਤੇ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਉੱਤਮ ਉਦਾਹਰਣ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਹਿਤ ਆਇਆਂ, ਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ‘ਇਤਨਾ ਦਾਹੜਾ ਕੈਸ ਬਧਾਯੋ?’

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਾਹੜੇ ਬਾਬਤ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਤੇ

ਫੁਰਮਾਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ :

ਚਰਨ ਗਹੇ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋਂ ਪੈਛਹਿੰ ਬਾਰੰ ਬਾਰ।

ਇਸ ਹੀ ਹੇਤੁ ਵਧਾਤਿ ਭੇ ਸੁਨੀਏ ਗੁਰ ਸੁਤ ਦਾਰ॥78॥

(ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ 2, ਅੰਸੂ14)

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ‘ਤੁਮਾਰੀ ਮਹਿਮਾ ਅਧਿਕ ਹੈ’ ਆਖ ਰੁੱਸੇਵਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਅਜੋੜ ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਅੰਦਰ ਗ੍ਰਸਿਆ ਪਕੜਿਆਂ, ਫਸਿਆ, ਨਰਕ ਨਿਆਈਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਿਵਰਤੀ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੀ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਿਖਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜ ਜੋਗ, ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਅਲੌਕਿਕ ਚਮਤਕਾਰ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਖਾਰਿਆ ਤੇ ਦੀਨ-ਦੁਨੀ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਮੇਲ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ। ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਖੁਭਿਆ ਜਾਵੇ। ਹਿਰਦੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਮੁੱਖ ਭਗਤੀ ਆਖਣ ਤੇ ਵਰਤਣ ਵੈਰਾਗ ਕਰ ਤੁਰੀ ਜਾਣਾ ਹੈ?

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਚੁੰਬਕੀ ਖਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦਇਆ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੰਵਾਰ ਦੇਂਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਢੰਡਾਊ ਭੱਟਾਂ-ਕੱਲ ਸਹਾਰ, ਨਲ, ਗਯੰਦ ਮਥਰਾ, ਬਲ, ਕੀਰਤ ਤੇ ਸਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪ੍ਰਤੀ 60 ਸਵੱਈਏ ਉਚਾਰੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵੱਈਆਂ ਨੂੰ ਵਾਚ ਸੁਣ ਕੇ ਡੋਲਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਥੰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ (ਸੁਜਾਨ ਜਨ) ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ (ਸਮਤ ਭਾਵ) ਹਰੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਹਕ (ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਣ ਗਾਹਕ) ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ; ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਾਪਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰਾਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉੱਚਾ (ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਗੋਚਰ ਤੇ ਅਵਿਗਤ) ਹੈ-ਕਹਿ ਕੁੱਝ ਹੀ ਸ਼ਬਦ-ਛੋਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਚਿੱਤਰ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਚਿੱਤ੍ਰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਚੇਤੰਨ ਤੇ ਜਾਗਤ (ਜਗ੍ਹਾ ਮਨੁ) ਹਨ। ਹਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਖਾਸ ਕਰ ਨਿਡਰਤਾ, ਨਿਰਭੈਤਾ, ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹਨ।

ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ, ਲਗਨ, ਲਿਵ ਕਦੇ ਤਿਆਗਦੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਐਸੇ ਹੀਰੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਗਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇ ਤੇ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਲਈ ਸਦਾ ਤਤਪਰ, ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਬਿਖਮ ਸਾਗਰ 'ਚੋਂ ਤਾਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੇੜੇ ਤੁਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਉਦਧਿ ਗੁਰੁ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ...॥ ਤਾਰਣ ਤਰਣ ਸਮੂਥ ਕਲਿਜੁਗਿ) ਉਹ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹਨ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਭਾਰ ਉਠਾ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਲਾ ਫੁੱਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਮਾਇਆ, ਮਮਤਾ, ਮੋਹ, ਮੋਤ ਦਾ ਸਹਿਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਰਵਿ ਕੇ ਸੁਤ ਕੇ ਤਿਨ੍ਹ ਤ੍ਰਾਸੁ ਕਹਾ ਜੁ ਚਰੰਨ ਗੁਰੂ ਚਿਤੁ ਲਾਵਤ ਹੈ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਖ ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਚਤੁਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇੱਕ ਖੁਸ਼ਬੂ ਮਿਲਾਰਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਗੁਣ ਜੋ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜੋਗ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ ਗੁਣ। ਉਹ ਰਾਜ ਜੋਗੀ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਿਰਾਟ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਪਉੜੀ ਉਚਾਰੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਡੋਲਦਾ ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਰਲ ਸੁਚੱਜੇ, ਸੁੱਚੇ, ਨਿਰਵੈਰ, ਨਿਰਮਲ, ਨਿਰਭਉ, ਸਿਦਕ, ਅਕਲ ਤੇ ਉੱਚਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਦੱਸਿਆ ਹੈ :

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਆਂ ਮਤਾਅ ਉਲ-ਵਰਾ।

ਜਹਾਂ ਬਾਨਿ ਇਕਲੀਮ ਸਿਦਕੇ ਸਫਾ॥69॥

ਹਮ ਅਜ਼ ਸਲਤਨਤ ਹਮ ਅਜ਼ ਫੁਰਕਸ ਨਿਸ਼ਾਂ।

ਗਿਰਾਂ ਮਾਯਾ ਤਰ ਅਫਸਰਿ ਅਫਸਰਾਂ॥70॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਚੰਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਰਾਟ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ-

ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਥੰਮ੍ਹ ਹੁਇ ਭਾਰੁ

ਅਥਰਬਣ ਥੰਮ੍ਹਿ ਖਲੋਤਾ।

ਭਉਜਲੁ ਭਉ ਨ ਵਿਆਪਈ

ਗੁਰ ਬੋਹਿਥ ਚੜਿ ਖਾਇ ਨ ਗੋਤਾ। (ਵਾਰ ੨੪/੧੫)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਹ ਵੈਰਾਟ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਕਿਸੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ ਭੰਡਾਰ ਦੇ ਉਸਰੇਣੀਏ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਭੰਡਾਰ ਸੰਕਲਣਹਾਰੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦੀ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਤਾਣੇ-ਪੋਟੇ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾਦੀ,

ਵਿਲੱਖਣ, ਵਿਚਿਤ੍ਰ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਤੇ ਰਹੱਸਮਈ ਰੰਗ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ, ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਉਸਤਾਦਕਾਰ, ਸਤੰ, ਸ਼ਿਵਮ, ਸੁੰਦਰਮ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਈ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਤਤਪ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮੋਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਨਾਮ, ਮਨ, ਮਾਇਆ, ਸਦਾਚਾਰ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਪ੍ਰਸਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ, ਗੁਰੂ ਪਿਆਨ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਸਾਧ ਸੰਗਿ, ਸੰਤ-ਸੇਵਾ, ਕੀਰਤਨ, ਸਰੀਰਕ ਸੇਵਾ, ਪਾਠ ਵਿਚਾਰ, ਪੁੰਨ-ਦਾਨ, ਸਤਿਸੰਗਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਜਾਗਣਾ, ਸੋਚ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਰਗੇ ਆਤਮਿਕ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ 30 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਰਚੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਰਾਗ-ਵਿੱਦਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਵੀਨ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਆਪ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਜਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਤੇ ਲਾਉਂਦੇ। ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਿੱਚ ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ, ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਸੱਤ ਸਾਲ ਭਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ।

ਲਤੀਫ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਕੌਮ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹੀ ਸੰਵਰ ਗਿਆ।

ਸੈਕਾਲਫ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖੀ ਚਹੁੰ-ਚੱਕੀਂ ਫੈਲੀ। ਰਾਜੇ-ਰੰਕ, ਸ਼ਾਹ-ਵਪਾਰੀ, ਬਾਣੀਏ-ਹਟਵਾਣੀਏ, ਵਣਜਾਰੇ ਤੇ ਫੇਰੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਰਤੀ ਤੇ ਕਿਰਸਾਨ, ਸਭ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਬੜੀ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਖਿੱਚ ਸੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿੱਚ।

ਗ੍ਰੀਨਲੀਜ਼ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪੁੰਜ ਕਿਹਾ।

ਗਿ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, ਛੇ ਸਾਲ ਤਾਂ ਬੜੀ ਕਠਨ ਘਾਲ ਘਾਲੀ, ਉਹ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪੈਆਮਹ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਗਿਣਵੇਂ ਦਿਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਆਸ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸ਼ਾਂਤ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਆ ਗਏ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਸਰਾਮ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਪ 2 ਅੱਸੂ ਸੰਮਤ 1638 (1 ਸਤੰਬਰ 1581 ਈ.) ਨੂੰ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ।

- ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੂ

ਚੌਥੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਨ 1534 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ, ਆਪ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਘਰ ਦੀ ਮਾਤੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਕਾਰਣ ਆਪ ਕਿਸੇ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਨੇਕ ਸੁਭਾ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਪ 'ਤੇ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਆਪ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜਦ ਆਪ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਐਸੀ ਪਾਣ ਚੜ੍ਹੀ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੀ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਮਰਤਾ,

ਲਗਨ ਤੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਚਾਲਿਆ। ਆਪ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਨ, ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਗੁਰ-ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਸੌਂਪਣਾ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਤੇ ਫੈਲਾਅ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪ ਦੇ ਭਰ-ਜੁਆਨ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਲਗਨ, ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੀਰਥ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ।

ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਂਗ ਬਾਣੀ ਵੀ ਉਚਾਰੀ। ਸੱਤ

ਸਾਲ ਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਉਹ 30 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਆਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 30 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਕੁਲ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। 31ਵਾਂ ਰਾਗ ਜੈਜੈਵੰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ 4 ਪਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਕਿਤਨੇ ਮਾਹਿਰ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ 246 ਪਦੇ, 31 ਅਸਟਪਦੀਆਂ, 32 ਛੰਤ, 138 ਸਲੋਕ, 8 ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ 183 ਪੌੜੀਆਂ ਅਤੇ 1 ਪਹਿਰੇ, 1 ਵਣਜਾਰਾ, 2 ਕਰਹਲੇ ਅਤੇ ਦੋ ਘੋੜੀਆਂ ਹਨ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਪਦੇਸ਼, ਪ੍ਰਭੂ-ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤੜਪ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਤਨੀ ਰਸਮਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਤੱਕ ਨੂੰ ਜਾ ਛੂੰਹਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਜਦ ਆਪ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਿਰਦਾ ਹਰਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਬੇਤਾਬ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ :

ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ॥
 ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ ਜਾ ਨਿਆਉ ਹੈ ਧਰਮ ਕਾ ॥
 ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ ਜਾ ਫਲੁ ਹੈ ਜੀਅ ਕਾ ॥
 ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ
 ਜਾ ਨ ਸੁਣਈ ਕਹਿਆ ਚੁਗਲ ਕਾ ॥
 ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ ਅਪੁਛਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਕਾ ॥
 (ਅੰਕ ੮੪)

ਹੋਰ ਵੇਖੋ :

ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੁਠੜਾ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ਜੀਉ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੇਮਿ ਰਤੰਨਾ ॥
 (ਅੰਕ ੧੭੩)

ਜਦ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ :

ਕੋਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ
 ਤਿਸ ਨੇ ਫਿਟੁ ਫਿਟੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥

(ਅੰਕ ੩੦੨)

ਆਪ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬੁਰਾ, ਨਿੰਦਕ ਤੇ ਪਾਪੀ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :

ਜੇ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣੀ ਫਿਰਿ ਓਹੁ ਆਵੈ
 ਤਾ ਪਿਛਲੇ ਅਉਗਣ ਬਖਸਿ ਲਇਆ ॥

(ਅੰਕ ੩੦੭)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੂਪ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ :

ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥

(ਅੰਕ ੪੪੨)

ਹੋਰ ਦਸਦੇ ਹਨ :

ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ ॥

(ਅੰਕ ੪੪੪)

ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਆਪ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਖੇਡ ਖਿਡਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :

ਆਪੇ ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ

ਉਤਭੁਜ ਆਪੇ ਖੰਡ ਆਪੇ ਸਭ ਲੋਇ ॥

ਆਪੇ ਸੂਤੁ ਆਪੇ ਬਹੁ ਮਣੀਆ ਕਰਿ ਸਕਤੀ ਜਗਤੁ ਪਰੋਇ॥

ਆਪੇ ਹੀ ਸੂਤਧਾਰੁ ਹੈ ਪਿਆਰਾ ਸੂਤੁ ਖਿੰਚੇ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋਇ॥

(ਅੰਕ ੬੦੪)

ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਦੇ ਹਨ :

ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਪੁਰਖਾ

ਬਿਨਉ ਕਰਉ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥

ਹਮ ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ

ਕਰਿ ਦਇਆ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥

(ਅੰਕ ੧੦)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤਨੀ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਸਾਦਗੀ ਹੈ। ਸਮਰਥ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਛੋਟਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਗੁਰਦੇਵ ਮੇ ਕਉ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਨ ਸਖਾਈ

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਹਮਰੀ ਰਹਰਾਸਿ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਰਿ ਜਨ ਕੇ ਵਡ ਭਾਗ ਵਡੇਰੇ ਜਿਨ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਹਰਿ ਪਿਆਸ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਹਿ
ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸਿ ॥

(ਅੰਕ ੧੦)

ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ, ਬੇ-ਚੈਨੀ ਤੇ ਬਿਹਬਲਤਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ :

ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਰਾਇਆ ॥
ਕੋਈ ਆਇ ਮਿਲਾਵੈ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਜੀਵਾਇਆ ॥
ਹਉ ਰਹਿ ਨ ਸਕਾ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾ
ਮੈ ਨੀਰੁ ਵਹੇ ਵਹਿ ਚਲੈ ਜੀਉ ॥

(ਅੰਕ ੯੪)

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਹੀ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਮਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਨਿੰਦਕਾਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਹਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਵਰਨਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ :

ਗੁਰਿ ਬਾਬੈ ਫਿਟਕੇ ਸੇ ਫਿਟੇ ਗੁਰਿ
ਅੰਗਦਿ ਕੀਤੇ ਕੂੜਿਆਰੇ॥
ਗੁਰਿ ਤੀਜੀ ਪੀੜੀ ਵੀਚਾਰਿਆ
ਕਿਆ ਹਥਿ ਏਨਾ ਵੇਚਾਰੇ॥
ਗੁਰੁ ਚਉਥੀ ਪੀੜੀ ਟਿਕਿਆ
ਤਿਨਿ ਨਿੰਦਕੁ ਦੁਸਟ ਸਭਿ ਤਾਰੇ॥

(ਅੰਕ ੩੦੭)

ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਡ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਵਿਆ ਹੈ :

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੁ ਜਿਨਿ ਸਿਰਿਆ ਤਿਨੈ ਸਵਾਰਿਆ॥
ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਕਰਾਮਾਤਿ ਆਪਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਧਾਰਿਆ ॥
ਸਿਖੀ ਅਤੈ ਸੰਗਤੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰਿਆ ॥
ਅਟਲੁ ਅਥਾਹੁ ਅਤੋਲੁ ਤੂ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਿਆ ॥
ਜਿਨ੍ਹੀ ਤੂੰ ਸੇਵਿਆ ਭਾਉ ਕਰਿ ਸੇ ਤੁਧੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਆ ॥
ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮੋਹੁ ਮਾਰਿ ਕਢੇ ਤੁਧੁ ਸਪਰਵਾਰਿਆ॥
ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਥਾਨੁ ਹੈ ਸਚੁ ਤੇਰਾ ਪੈਸਕਾਰਿਆ ॥
ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਲਹਣਾ ਤੂਹੈ ਗੁਰੁ ਅਮਰੁ ਤੂ ਵੀਚਾਰਿਆ ॥
ਗੁਰੁ ਡਿਠਾ ਤਾਂ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਿਆ ॥

(ਅੰਕ ੯੬੮)

- ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਜੀਤ

ਸਾਡੀ ਆਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ

1.

ਹੁਨਰਾਂ ਵਾਲਿਓ ! ਕਲਮਾਂ ਵਾਲਿਓ !
ਇਲਮਾਂ ਵਾਲਿਓ ! ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਿਓ !
ਸੂਰਜ ਇੱਕ ਗਵਾਚ ਗਿਆ ਜੇ ਨਿਆਂ ਵੀ ਪਤਰਾ ਵਾਚ ਗਿਆ ਜੇ
ਆਓ ! ਰਲਕੇ ਲੱਭਣ ਜਾਈਏ, ਉਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ,
ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ
ਸਾਡੀ ਆਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ

2.

ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਨਕ ਬੋਲੀ ਪਿੱਤਰ-ਪੂਜਣੇ ? ਘੁੰਡੀ ਖੋਲ੍ਹੀ:
“ਜੇ ਪਾਣੀ ਸੂਰਜ ਤੱਕ ਜਾਵੇ ਸਾਡੇ ਵੀ ਇਹ ਖੇਤ ਨੁਹਾਵੇ”
ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਕੁਲ ਜੱਗ ਦਾ ਕਲਿਆਣ,
ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ
ਸਾਡੀ ਆਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ

3.

ਸੁਣ ਨਾਨਕ ਦੀ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਗੰਗਾ ਹੋ ਗਈ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ
ਹਰਦੁਆਰ ਨਗਰ ਹੋ ਕੱਠਾ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢੱਠਾ
ਜਿਥੇ ਨਾਨਕ ਸਾਹਵੇਂ ਝੁਕਦਾ, ਅੱਜ ਦਾ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨ,
ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ
ਸਾਡੀ ਆਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ

4.

ਗੰਗਾ ਬੋਲ ਪਈ ਇੱਕ ਸਾਹੇ: “ਖੱਟ ਲਏ ਮੈਂ ਬੇਓੜਕ ਲਾਹੇ
ਪਿੱਛਲੇ ਪੁੰਨ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਆਏ ‘ਰੱਬ’ ਨੇ ਪੈਰ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪਾਏ
ਉਸਦੇ ਨੂਰ ਸੰਗ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਜਿੱਥੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ
ਸਾਡੀ ਆਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ

5.

ਪੂਰਬ ਬੋਲਿਆ, ਪੱਛਮ ਬੋਲਿਆ ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ ਨਾਲ ਹੋ ਲਿਆ
ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬੋਲੀਆਂ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਬੋਲੀਆਂ
ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜਨੀ ਪੈਣੀ, ਸਾਡੀ ‘ਅਮਰ’ ਅਮਾਨ,
ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ
ਸਾਡੀ ਆਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ

- ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਮਰ

ਏ-3/82 ਬੀ, ਜਨਕਪੁਰੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ- 110058.

ਮੋਬਾਇਲ : 9818599198

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੋਈ ‘ਬਾਣੀ’ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਸਾਖੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਚਾਨਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਇਨਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਫੁਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਅੱਤ ਦਰਜੇ ਦਾ ਕੋਮਲ ਸੀ। ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕੁੜਤਾ ਪਾ ਕੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਟਹਿਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੁੜਤੇ ਦੇ ਛੁਹਣ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਫੁੱਲ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਰ ਗਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਪਹਿਨੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਾਂਭ-ਸਿਕਰ ਕੇ ਹੀ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਫਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਕਲੀ ਡਿੱਗ ਨਾ ਪਏ। ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਤਨੀ ਕੋਮਲਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਹਿਰਦਾ ਸੰਸਾਰ-ਬਗੀਚੇ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਆਪ ਕਈ ਅਮੋਲਕ ਦੁਰਲੱਭ ਦਵਾਈਆਂ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਭੀ ਜਦੋਂ

ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮੁੱਛ ਦਾ ਵਾਲ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਜੀਰਣ ਰੋਗ ਲਈ ਦਵਾਈ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁੱਝ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋਣ ’ਤੇ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੋਰ ਭੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਇਕ ਗਰੀਬ ਮਾਈ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਈ। ਮਾਈ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਖੱਦਰ ਦੀ ਇਕ ਚਾਦਰ ਲਿਆਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਣ ਵਾਸਤੇ ਘਰੋਂ ਰੋਟੀਆਂ ਭੀ ਪਕਾ ਲਿਆਈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਈ ਆਪਣੀਆਂ ਗਰੀਬੀ ਦਾਅਵੇ ਦੀਆਂ ਉਹ ਭੇਟਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝੱਕ ਗਈ। ਸਗੋਂ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੀ ਹੀ ਖਲੋਤੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗਰੀਬਣੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਚਾਦਰ ਕਬੂਲ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਲੋਢੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਸੈਰ ਵੇਲੇ ਉਚੇਚੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ ਤੇ ਮਾਈ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੰਗ ਲਈਓ ਨੇ।

ਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਤਾਲੀਮ ’ਤੇ

ਉਸ ਦਾ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਬੱਝ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸੰਬੰਧ 'ਬਾਣੀ' ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕ-ਰੂਪ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਦਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਦਰ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਗੁਰੂ-ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਸਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਲੋਢੇ ਪਹਿਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਕ ਸਿੱਖ-ਜਥਾ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਆਇਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ, ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਉਤਰ ਆਏ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਗੋਡੇ ਨੂੰ ਸੱਟ ਭੀ ਲੱਗ ਗਈ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਲੇਟਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਬੜੇ ਹੋਣਹਾਰ ਸਨ, ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਭੀ ਸਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਆਦਰ-ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਤਨੇ ਹੋਣਹਾਰ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਸੰਬੰਧ ਸਦਾ ਲਈ ਤੋੜ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਲਾਇਆ। ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਹੋ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 22 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਹਰੇਕ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ 'ਮੰਜੀਆਂ' ਥਾਪੀਆਂ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਧਦੀ ਗਈ, ਇਸ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਇਨਸਾਨੀ ਆਦਰਸ਼ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਦਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਜੋ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਨਿਯਤ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ 'ਦਸਵੰਧ' ਭੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ 'ਮਸੰਦ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪਰ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਕਈ ਮਸੰਦ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿਚ ਢਿੱਲੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। 'ਦਸਵੰਧ' ਦੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆਉਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰੇ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਥਾਪ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਅਤੇ ਭਾਈ

ਫੇਰੂ ਇਹ ਦੋ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਸਤਾਰੇ ਹਨ।

(1) ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਬੋਧ ਗਇਆ ਦਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਮਹੰਤ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ ਭਗਵਾਨ ਗਿਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ ਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਵੱਲ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਧੂ ਭੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਟਨੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 360 ਡੇਰੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਗੱਦੀ ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਦਾਨਾਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਦਾ ਇਕ ਹਟਵਾਣੀਆ ਸੀ, ਜਾਤ ਦਾ ਉਪਲ ਖੱਤਰੀ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ, ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਆਖਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਯੋਗ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੰਮੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ (ਮਸੰਦ) ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ਤੇ ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਖਾਸ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀਓ ਨੇ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਨੇ ਚੂਨੀਆਂ ਦੇ ਪਰਗਣੇ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਮੀਆਂ ਮੌੜ ਜਾ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਬਾਹਰੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਆਮ ਬਦਖੋਈ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਦਵਾਇਆ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਭੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸੰਗਤਿ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਬਦਨਾਮ ਹੋਏ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦਾੜ੍ਹੀਓਂ ਫੜ ਕੇ ਸਦਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਚ-ਜੀਵਨ ਸਦਕਾ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਦਰ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ-ਆਓ, ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਸੱਚੀ ਦਾੜ੍ਹੀ! ਤੁਸਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਦਸਵੰਧ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀਮ ਨੇ ਕੋਲੋਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਲੰਗਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਅੱਭਿਆਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸਵੰਧ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਅਪੜਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਹੈ।

- ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

ਸੁਲਤਾਨ ਹਮ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ

ਗੰਜਨਾਮਾ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਬਾਬਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ : ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸੱਚ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰੇ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਵੀ। ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਵੀ।

ਹਕ ਪਰਵਾਰ ਹਕ ਕੇਸ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ

ਸੁਲਤਾਨ ਹਮ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥੮੭॥

ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਹਨ।

ਫਯਾਜ਼ੁਲ ਦਾਰੈਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ

ਸਰਵਰਿ ਕੋਨਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥੮੮॥

ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਿਲ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਖੇ 16 ਜਨਵਰੀ 1630 ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ : ਆਪ

ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੀਰਤਪੁਰ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਖੁਲ੍ਹਾ ਚੋਗਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਟਹਿਲ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹਵਾ ਨਾਲ ਉਡ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਚੋਗਾ ਨੇੜੇ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਉਲਝ ਗਿਆ।

ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੁੱਝ ਫੁੱਲ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਥੱਲੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਖੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਸਾਡੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਾਮੇ ਨਾਲ ਅੜ ਕੇ ਇਹ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਫੁੱਲ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ।” ਅੱਗੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਜਾਮਾ ਵੱਡਾ ਪਹਿਨੀਏ

ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਜੇ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਚੁੱਕੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਬੜੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਗੇ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਜਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (3 ਮਾਰਚ 1644) ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਭਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇਣ ਦੀ ਰਸਮ ਨਿਭਾਈ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਾਈ ਸੌ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਜਵਾਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ

ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਣਾਇਆ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਉਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹੀ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਉਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜੰਗ ਲੜਨੀ ਪਈ।

ਅਤੁੱਟ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ : ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਉਤੇ ਲਾਂਗਰੀ ਲੰਗਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਭੁੱਖਾ ਕੋਈ ਨਾ ਰਹਿਣ ਪਾਏ।” ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੋਈ ਲੋੜਵੰਦ ਆਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਦਵਾਖਾਨਾ : ਜਿਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨਾਮ-ਦਾਰੂ ਦੇ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸੁੱਖੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਰੋਗੀ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਦਵਾਖਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੜੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਦਵਾਈਆਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ। ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇ ਮੁਫਤ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮੁੱਛ ਦਾ ਵਾਲ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਕੀਮਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਜ਼ਨ ਦੇ ਲੋਂਗ, ਹਰੀੜਾਂ ਤੇ ਰਾਜਮੋਤੀ ਦਵਾਈ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪ ਦੇ ਸਫਾਖਾਨੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤਿਉਂ ਨਾ ਮਿਲੀਆਂ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਇਥੋਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਜੀ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਕੀਰਤਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਜਦ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਲਈ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਤਾਂ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੌੜਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਫੌਜ ਭੇਜੀ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਇਆ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ 2200 ਸੂਰਬੀਰ ਲੈ ਕੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾ ਖਲੋਤੇ ਤੇ ਸਭ ਬੇੜੀਆਂ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਉਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਜਾ ਪੁੱਜਾ।

ਧੀਰ ਮੱਲ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ : ਧੀਰਮੱਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦਾ ਲਾਲਚ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਉਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰ ਕੇ ਗੱਦੀ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਦ 1660 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਧੀਰਮੱਲ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋਲ ਦਰਖਾਸਤ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਿਵਾਈ ਜਾਵੇ।

ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬੁਲਾਵਾ : ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਆਪ ਤਾਂ ਨਾ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਜਵਾਬ ਸਨ। ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਣਾ। ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਬੜਾ ਢੁੱਕਵਾਂ

ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਕਿਉਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦ ਦੁਖੀਆ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਕਿਸੇ ਵੈਰ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ, “ਤੁਹਾਡੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਕੁਮਿਆਰ॥

ਘੜਿ ਭਾਂਡੇ ਇਟਾ ਕੀਆ ਜਲਦੀ ਕਰੇ ਪੁਕਾਰ॥

(ਅੰਕ ੪੬੬)

ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਹਨ? ਕੀ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਹ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ? ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਥਿੜਕ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ।

ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ : ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਮਰਾਇ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਦਲਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਮਰਾਇ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹੁਕਮ ਭੇਜਿਆ, ‘ਤੁਸਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਪੰਗਤੀ ਉਲਟਾ ਕੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਨਾ ਲਗਣਾ।

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ : ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਤਿੰਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੇਂਦਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ : (1) ਸੁਥਰੇ ਸ਼ਾਹ (2) ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ (3) ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ

ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਰਾ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ 6 ਅਕਤੂਬਰ 1661 ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਪਤਾਲਪੁਰੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਬਾਬਤ ਕਨਿੰਘਮ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਹਲੀਮੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲਤੀਫ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ, ਸੰਤੋਖੀ ਤੇ ਮਿੱਠ ਬੋਲਦੇ ਸਨ।

ਗਰੀਨ ਲੀਜ਼ ਨੇ ਗੋਸਪਲ ਆਫ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਆ ਦੀ ਮੂਰਤ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਗਰੀਨ ਲੀਜ਼ ਨੇ ਹੋਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

- ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ

302, ਕਿਦਵਈ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਭਯੋ ਅਸਟਮ ਬਲ ਬੀਰਾ

ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਜੋਤਿ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਸਾਲ (1656 ਈਸਵੀ ਤੋਂ 1661 ਈਸਵੀ) ਬਿਤਾਏ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ-ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ ਬੈਠ, ਕੁੱਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲ (1661 ਈਸਵੀ ਤੋਂ 1664 ਈਸਵੀ) ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਵਾਂਗ ਸਚਿਆਰ, ਕਰਤਾਰੀ, ਨਿਰਭਉ, ਨਿਰਵੈਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦੀ-ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸੰਚਿਤ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਚਰੇ।

ਉਹ ਸੰਸਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਾਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ, ਮਤਿ, ਮਨਿ, ਬੁਧਿ ਤੇ ਸੁਧਿ ਅੰਦਰੋਂ-ਬਾਹਰੋਂ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਨਾਲ ਭਿੰਜੀ, ਸੋਚ, ਸਿਮਰਨ, ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸਾਹਸ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੀ, ਭਰਪੂਰ ਬਲ ਵਾਲੀ ਉਜਾਗਰ ਹੋਈ। ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਬੋਲ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦਾ ਅਤੇ ਬੀਰਤਾ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਹਤਾਜਗੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਸੰਸਾਰੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ, ਲੋਭ-ਲਾਲਚ, ਨਿੰਦਾ-ਉਸਤਤਿ, ਹਉਮੈ-ਹੰਕਾਰ, ਭਰਮ ਤੇ ਪਾਪ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ, ਲਗਾਤਾਰ ਤੇ ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ-ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹੈ। ਕਾਇਆ ਜਾਂ ਰੂਪ ਕੋਈ ਵੀ ਸੀ-ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਬਿਰਾਜਦੀ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰ ਸੀ, ਸਥਾਨ ਸੀ ਜਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸੀ, ਉਸ ਉਤੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਆਤਮਕ-ਰੰਗ ਇੰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਕਿ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਉਸ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਵਜੋਂ ਸਮਰਪਿਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਭਾਵੇਂ ਬਾਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ, ਚੁੰਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਾਲੀ

ਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ 'ਗੁਰੂ' ਹੋਣ ਦੇ ਪਛਾਣ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਗਏ। ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਘਰ, ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਛੋਟਾ ਮਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਮਾਣਿਆ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ-ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਜੋਂ 'ਜੋਤਿ' ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ, ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸਿਰਜ-ਸੰਵਾਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸਿਰਜਿਆ ਤੇ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਹੀ ਹੈ।

'ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ' ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰਿ-ਰੰਗ, ਗੁਰੂ-ਰੰਗ, ਸੱਚ-ਰੰਗ, ਨਾਮ-ਰੰਗ, ਸ਼ਬਦ-ਰੰਗ, ਗੁਰਮਤੀ-ਰੰਗ, ਸਹਿਜ-ਰੰਗ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ-ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ-ਬਿੰਦੂ 'ਗੁਰੂ-ਰੰਗ' ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ-ਏਕਤਾ, ਬਰਾਬਰਤਾ, ਸਦਭਾਵਨਾ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ। ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ, ਵੰਡਾਂ ਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਨਮ-ਜਾਤਿ, ਬੁਰਾਈ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਮਤਿ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਮਤਿ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਮੂਰਤਿ ਕਦੀ ਵੀ 'ਗੁਰੂ' ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਂਦੀ। 'ਗੁਰੂ' ਸਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਆਤਮ-ਰੰਗ, ਆਤਮ ਰਸ ਤੇ ਆਤਮ ਗੌਰਵ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੱਚ ਜਾਂ ਆਤਮ ਰੰਗ-ਰਸ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰਲਾ ਸਿਰਜ-ਸੰਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੋਹ-ਅਭਿਮਾਨ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਆਤਮ ਰੰਗ-ਰਸ ਤੇ ਗੌਰਵ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

ਜੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੋਲ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ ਤਾਂ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ, ਸੇਵਾ-ਉਪਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਗੌਰਵ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਜੇ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ, ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਤਪ ਅਤੇ ਤੇਜ ਹੈ। ਬਾਲ-ਉਮਰ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ, ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਜਾਂ ਵੱਖਰਾ ਦਰਸਾ ਨਾ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਬਾਲ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕਰਤੱਵ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੀ।

ਗੁਰੂ-ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਭਾਵੇਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ

ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਛੋਟੇ ਹਨ ਪਰ ਇੱਕੋ ਪਿਤਾ-ਮਾਤਾ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਜੰਮਪਲ ਕੇ ਇੱਕੋ ਗ੍ਰਹਿ ਤੇ ਇੱਕੋ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਵੀ ਰਾਮ ਰਾਇ ਸੰਸਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਮ ਰਾਇ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਪਕੜ ਵਾਲੀ, ਲੋਭ-ਲਾਲਚੀ, ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਣੀ-ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਨਾ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ-ਬੋਧ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬੋਲਾਂ ਉਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋਲ ਗੁਰੂ-ਸੰਗਤ ਵੀ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਅਭਿਆਸ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਬੋਧ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ।

ਨਿਡਰਤਾ ਇੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਤਿ-ਪਾਤਿ, ਤਮਾਕੂ ਨੋਸ਼ੀ, ਕੁੜੀਮਾਰ ਤੇ ਜੂਆ ਵਰਗੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਦਾ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਤੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਨਿਖਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਮ ਰਾਇ ਵੱਡਾ ਗੁਰੂ-ਸਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਾਨਤਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਸਾਂਝ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੁਰੂ-ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਭੈ ਤੋਂ ਸਦਾ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਕ੍ਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸੰਭਾਲਦੇ ਸਨ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੇ।

ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕਾਇਆ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੱਥ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸੱਚ-ਰੰਗ ਤੇ ਰਾਜ-ਸੱਤਾ-ਰੰਗ ਦਾ ਮੇਲ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ-ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਹਿਜ ਵਿੱਚ ਜੀਵੇ। ਹਉਮੈ-ਹੰਕਾਰ, ਜਾਤਿ-ਪਾਤਿ, ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ, ਰੂਪ-ਰੰਗ ਤੇ ਰਾਜ-ਅਭਿਮਾਨ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਸੰਗਤ ਤੇ ਪੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ, ਮੰਜੀਆਂ ਤੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ, ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹਸਤੀ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ, (ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਪੰਥ-ਰਿਸ਼ਤੇ

ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੌਰਵ, ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਤੇ ਤਪ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਰੂਪ, ਤੱਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਚਾਰ-ਅਨੁਭਵ ਉਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਡਰੇ। ਹਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ‘ਵਿਚਾਰ-ਅਨੁਭਵ’ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਮਰਥਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਸਹਾਦਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਅਮਲੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਬਾਬਰ, ਜਹਾਂਗੀਰ, ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਰੋਧ, ਇਹ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੇ ਹੰਕਾਰ, ਪਾਪ, ਬੇਇਨਸਾਫੀ, ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਕਦੀ ਵੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੇ ਤਾਂ ਕੀ, ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ-ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਜ਼ਾਲਮ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ, ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਗੁਰੂ-ਕੌਮ ਤੇ ਕੌਮੀ-ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਜਾਂ ਮਾਰ-ਮੁਕਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਸਾਂਝ-ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਸਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜਾਂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਸਰਕਾਰ-ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ-ਸਿਰਜਤ ਸੰਸਥਾਗਤ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਜੋ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ “ਨਹਿ ਦਰਸਹਿ ਦਰਸਾਵਹਿ” ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦੀ ਚਰਿਤਰ-ਹੀਣਤਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ : “ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈ, ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਬਣ ਝੁਕ ਗਿਆ ਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਇਖਲਾਕੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਖਬਰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਇ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਜਿਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਚਲਾ ਜਾਏ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।”

ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ, ਗੁਰੂ ਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ

ਵਿੱਚ ਜਿਊਣ ਤੇ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਸਿੰਘਾਸਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ-ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਅੰਦਰੋਂ-ਬਾਹਰੋਂ ਮੋਹ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹਾਲਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸਿੰਘਾਸਣ ਯੋਗ ਮੰਨ ਕੇ 1661 ਈ. ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸਿੰਘਾਸਣ ਉਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਿਠਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰਦਾਨ ਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਉਜਾਗਰ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰੂ-ਵਰਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਰਦਾਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ-ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ, ਕਲੇਸ਼ ਤੇ ਸੰਕਟ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਸਮਰੱਥ ਬੋਲ ਇੰਨੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ-ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਬੋਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤੇ, ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਹੀ ਸਨ :

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ

ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ॥

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਸਿਮਰਤੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ, ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਜੀਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਊਣ ਵਾਲਾ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਕਲੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਸੰਕਟ ਨਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰਦਾ। ਉਹ ‘ਨਾਮ’ ਜਪ ਕੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿੱਚ, ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਜੇ ਸਹਾਦਤ ਵੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ, ਕਲੇਸ਼ ਤੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਰੋਗ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਅਰੋਗ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਵਰਗਾ ਰੂਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਵੇ, ਉਹ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭਰਮ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਭੈ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਗਮ ਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ‘ਬੇਗਮ ਪੁਰ’ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਆਦਰਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ‘ਗੁਰੂ-ਜੀਵਨ’ ਨਾਮ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ-ਸਿੰਘਾਸਣ ਉਤੇ ਬੈਠਣ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਜੱਸ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਤੇ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਬੋਲ ਸਨ : ਸਰਬ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਦੁੱਖ, ਕਲੇਸ਼ ਤੇ ਸੰਕਟ ਵੱਧਣਗੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁੱਖ ਜਾਣਗੇ। ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ।

ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਸਿੰਘਾਸਣ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਭ-ਲਾਲਚ ਤੇ ਰਾਜ-ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਜੁਟਾਏ ਪਰ ਗੁਰੂ-ਜੋਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਇੰਨਾ ਵੱਧ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਣ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੱਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ-ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਸਿੱਖ-ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਸਿੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਘਬਰਾਇਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਾਰਨ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੇ ਜੋੜ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਧੀਨ ਹੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਆਉਣ ਦੀ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਸੱਦੇ ਭੇਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ।

1664 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖਾਂ ਸਹਿਤ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਪੰਜੋਖਰੇ ਦੇ ਸਥਾਨ ਉਤੇ ਇੱਕ ਅਭਿਮਾਨੀ ਪੰਡਿਤ ਲਾਲ ਚੰਦ ਦੇ ‘ਕਿੰਤੂ’ ਕਿ ਨਾਮ ਤਾਂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਪਰ ਗੀਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਬੋਧ ਨਹੀਂ”, ਦਾ ਜਵਾਬ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਝਿਉਰ ‘ਛੱਜੂ’ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਗਿਆਨ-ਛਤ੍ਰੀ ਰੱਖ ਕੇ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੋਰ ਵਧਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਆਤਮਿਕ ਜੱਸ ਦੀਆਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਿਰਜੀਆਂ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਇੱਕੋ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਾਲਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੇਲ-ਮੁਲਾਕਾਤ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰ ਹਿਤ (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ) ਦਹਿਲੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਅੱਧੀ ਘੜੀ ਖੜਾ ਵੀ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਜ਼ਾਲਮ’ ਕਹਿ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਦੇਣੇ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਨਿਡਰਤਾ ਸੀ, ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਸੀ। ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਭਗਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਬਲ-ਬੀਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਮਾਨਵ-ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਲੋਕ-ਸੇਵਾ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੀਸ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਵੀ ਦੇਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀਸ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇਣ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮਾਨਵ-ਪ੍ਰੇਮ ਇੰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਬਸਤੀਆਂ ਚੇਚਕ ਰੋਗ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਲੋਕ-ਸੇਵਾ ਨਮਿੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਸੁੱਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਚੁੱਬਰਾ ਬਣਾਇਆ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ-ਛੋਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਚੇਚਕ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਚੇਚਕ-ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ।

ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਖੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲ-ਬੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ-ਰੰਗ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੀਵਾਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਜਦੋਂ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰੀ ਤੇ ਗੌਰਵਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ‘ਅਸ਼ਟਮ ਬਲਬੀਰਾ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :

ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਯੋ ਅਸ਼ਟਮ ਬਲ ਬੀਰਾ।

ਜਿਨ ਪਹੁੰਚਿ ਦੇਹਲੀ ਤਜਿਓ ਸਰੀਰਾ।

ਬਾਲ ਰੂਪ ਧਰਿ ਸ੍ਵਾਂਗ ਰਚਾਇਓ।

ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਤਨ ਕੋ ਛੇਡਿ ਸਿਧਾਇਓ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਿਆਗ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰੀ ਇਹ ਬਲ-ਬੀਰਤਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜੀ ਬਲ-ਬੀਰਤਾ ਹੀ ਹੈ।

- ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ

ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਬਾਲਪਨ ਵੀ ਆਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਤੇ ਅਨੂਠਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜੋ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਪਿਆ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ, ਇਹ ਅਸਧਾਰਨ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਹੈ। ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਸਣ ਤੇ ਹਸਾਉਣ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਣ ਲਈ ਆਏ, ਉਹ ਆਪ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਇਆ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇੜਾ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਖਿੜਿਆ ਹੀ ਮੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਵਕਤ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸਵਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਦੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਚੌਂਕੜੀ ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠਣ ਲੱਗੇ। ਆਮ ਬੱਚੇ ਜਦੋਂ ਬੈਠਣਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਸਹਾਰਾ ਲੱਭਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਡਿੱਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਜਦੋਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਖਾਏ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਚੌਂਕੜੀ ਲਗਾਕੇ ਬੈਠ ਗਏ।

ਕਈ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਚਪਨ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਨਾ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਭੁੱਖ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਰੋਣਾ, ਨਾ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਹਰ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੇ ਸਮਝਾ ਦੇਣਾ ਕਿ ਉਹ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਰੇ ਖੜਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਚਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦ

ਅਠਵੀਂ ਨਾਨਕ-ਜੋਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੇਂ ਜਗਤ ਫੇਰੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਆਯੂ ਲੈ ਕੇ ਧੁਰੋਂ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਸਵਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਲੋਕ ਲਹਿਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਾਈ ਸਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਆਪ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਨੂੰ ਠਾਰਨ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪ ਗੁਰਿਆਈ ਲਈ ਧੁਰੋਂ ਵਰੋਸਾਇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਗਤ ਫੇਰੀ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੇਕਰ 72 ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਵਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਚੀ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ) ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ 9 ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇਸੇ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਂਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

“ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਿਆਈਐ

ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ॥”

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖੇਗਾ-ਉਸ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 7 ਜੁਲਾਈ 1656 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਕਿਸ਼ਨ

ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਦੇ। ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ, ਸੰਗਤ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ-ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਰਾਇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਰਾਮਰਾਇ ਬੜਾ ਚਲਾਕ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਨੀਤੀ-ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਮਸੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸੂਖ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਰਾਮਰਾਇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਰਾਇ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਉਲਟ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰੋਹਬ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਪਰ ਰਾਮਰਾਇ ਨੇ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਗਲਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਇਸ 'ਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਮਰਾਇ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੋਗ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

7 ਅਕਤੂਬਰ 1661 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੀ ਆਯੂ ਸਵਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਆਯੂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ, ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲੱਗੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਈ ਥਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਪਰਚੇ ਪਾ ਕੇ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਹਰ ਵਾਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਅਸਫਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਸਫਲ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪਰਚਾ ਪਾਇਆ। ਇੱਕ ਕੋਹੜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਦੁੱਖ ਕਾਰਨ ਕਈ ਪੰਡਤਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ

ਕੋਹੜੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਨੂੰ ਭੰਡਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ। ਉਹ ਕੋਹੜੀ ਉਸ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਜਿਥੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲੰਘਣਾ ਸੀ।

ਜਦ ਪਾਲਕੀ ਉਸ ਕੋਹੜੀ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਿਸੇ ਵੈਦ-ਹਕੀਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮੇਰਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸੁੱਖ ਮਿਲੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜਿਆ ਰੁਮਾਲ ਉਹਨੂੰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਅਤੁੱਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੋ ਤੇ ਉਹਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਰੁਮਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਫੇਰਦੇ ਰਹੋ। ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਬੇੜੇ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸਦਕਾ ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਦਾ ਸਰੀਰ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂਘਰ ਦੇ ਅਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਤੁੱਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਏ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਬਾਲੇ ਨੇੜੇ ਪੰਜੋਖਰੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਪਰਚਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਜੀ) ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਗੀਤਾ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਸਮਝਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਉਸਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜੋਖਰੇ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨਪੜ ਵਿਅਕਤੀ ਛੱਜੂ ਝੀਉਰ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੋਟੀ ਰੱਖ ਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਭਾਵ ਸਮਝਾਉ।

ਉਸ ਛੱਜੂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੰਕਾਰੀ ਪੰਡਤ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਉਹ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਪੰਜੋਖਰੇ ਵਿੱਚ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਸਦਕਾ ਮਾਨਵ ਕਲਿਆਣ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜਾ ਕੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਉੱਚ ਆਤਮਾ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਿਰਜ਼ਾ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਦਾਸੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜੀ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪਾਇਆ।

ਇਸ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਅਠਵੀਂ ਜੋਤ ਸੌ ਫੀਸਦੀ ਸਫਲ ਸਿੱਧ ਹੋਈ। ਗੱਲ ਕੀ ਜਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਲਕ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਉੱਚਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਹੋਇਆ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਪੂਰੇ ਵਰੋਸਾਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਨ ਉਚਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹਨ।

ਮਿਰਜ਼ਾ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਗ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਬਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਧਰਵਾਸ ਦਿੱਤਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਾਇਆ ਤੇ ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਚੁੱਬੜੇ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਭਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ/ਰੋਗ ਦੂਰ ਕੀਤੇ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਲੁਕਾਈ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਿਆਂ ਜਮਨਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਆਸ਼ਰਮ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਡੇਰੇ ਲਾਏ।

ਇੱਥੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, “ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ।”

ਇਹ ਸੰਕੇਤਕ ਬਚਨ ਸਾਫ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਜੋਤ ਬਕਾਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ 30 ਮਾਰਚ 1664 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ। ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਦੋ ਮਹਾਨ ਕੇਂਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਸਥਾਪਤ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ :

“ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ
ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ॥”

- ਡਾ. (ਗਿਆਨੀ) ਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ

ਸ੍ਰ. ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦਾ ਜਨਮ ਸ੍ਰ. ਬਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸੰਨ 1718 ਈ. ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਆਹਲੂਵਾਲ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਇਹ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਬਣੇ। ਸੰਨ 1748 ਈ. ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਸਲਾਬਤ ਖਾਨ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਿਆ। 1753 ਈ. ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਅਦੀਨਾਬੇਗ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਤਿਹਪੁਰ ਪ੍ਰਗਣੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋ-ਘਰੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਪੂਰਥਲਾ ਨੂੰ 1774 ਈ. ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਨ 1783 ਈ. ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ. ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦਾ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੂਰਬੀਰ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਤੀਜੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ 2018 ਵਿੱਚ ਮਨਾਈ ਰਹੀ ਹੈ।

- ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ

ਕਵੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਦਿੱ. ਸਿੱ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਮਾਸਿਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਵੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਵਿ ਰਚਨਾ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਵੇ, ਭੋਜਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਨੀ।

- ਸੰਪਾਦਕ

ਸੋਧ

ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਸਤੰਬਰ 2017 ਵਿੱਚ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ’ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ 11 ਦਾ ਮੈਟਰ ਹੀ ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ 13 'ਤੇ ਛਪ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਖਿਮਾ ਦੇ ਜਾਚਕ ਹਾਂ। ਉਸ ਲੇਖ ਦੀ ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਟਾਈਟਲ ਪੇਜ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪੰਨੇ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹੋ ਜੀ। - ਸੰਪਾਦਕ

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ - ਆਦਰਸ਼, ਸੰਘਰਸ਼, ਸਪਿਰਿਟ ਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜੋਕੀ ਅਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਘਾਤਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਦੁਆਣ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਬੜਾ ਸਹਾਇਕ ਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੁਦ ਆਪ ਵਧੇਰੇ ਅਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਘਾਤਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜੰਮੇ, ਪਲੇ ਤੇ ਪਰਵਾਣ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਨਾਲ ਦਹਾਕਿਆਂ - ਬੱਧੀ ਭਰਵੀਂ ਤੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਟੱਕਰ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ 42 ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਅਲਪ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਧਰਮ, ਕੌਮ, ਦੇਸ਼ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਦਰਵੱਟੜੀ ਉਤੇ ਸਹਿਤ ਪਰਵਾਰ ਨਿਛਾਵਰ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੁਦ ਆਪ ਅਜਿਹੇ ਦਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚੇ, ਨਿਰਭੈਤਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਅਨੂਠੇ ਸਵੈਮਾਨ, ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਸਵੈ-ਸਮਰਪਨ ਦੇ ਮੁਜੱਸਮਾ ਸਨ।

(2)

ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ, ਹਰ ਕਿਰਿਆ, ਹਰ ਕਰਤੱਵ ਹੀ ਉਸ ਉੱਤਮ ਤੇ ਉਚਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਸੀ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਨੇਕੀ ਤੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸਾਖਿਅਤ ਮੂਰਤ ਸਨ, ਉਥੇ ਅਣਖ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੋਮੇ, ਕਥਨੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਅਤੇ ਕਲਮ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਧਨੀ ਵੀ ਸਨ। “ਦੇਗ-ਤੇਗ-ਫਤਹਿ” ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਤੇ “ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ” ਜੈਕਾਰਾ ਸੀ। ਹੱਥ ਉਤੇ ਬਾਜ ਅਤੇ ਸੀਸ ਉਤੇ ਕਲਗੀ ਸਜਾਉਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ’ ਤੇ ਕੋਈ “ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ” ਗੁਰੂ ਆਖਣ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਭਰਵੀਂ ਤੇ ਅਨੂਠੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਬਹੁਪੱਖੀ ਤੇ ਕਲਾਧਾਰੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਨਰੋਈ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਸਪਿਰਿਟ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੇ “ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ” ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਮਤ ਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਮਾਣ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਅਪਰਬ ਤੇ ਭਰਪੂਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ,

ਉਨ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਸਿਆਣਪ, ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹਦਿਲੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਸ਼ਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਵੀ, ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਉਂ ਹੀ, ਸੰਖੇਪ ਜਹੀ ਜੀਵਨ - ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘੇਰੀਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹੀ ਤੇ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਸਬਰ, ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਸੁਆਰਥਹੀਨਤਾ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਰਵੀਂ ਟੱਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਇਤਨਾ ਤੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਮਾਣ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।

(3)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਨ 1666 ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ-ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ-ਪਰਵਾਰ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਪਟਨੇ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਪਾਵਨ ਪਿਤਾ-ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਪਰ੍ਹੇ, ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਹਿੰਦ ਦੀ ਲੋਕ-ਸੇਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜੋਕੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਗੇ ਸਪੁੱਤਰ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮਸਾਂ ਕਿਤੇ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵੇਖਣਾ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਦੱਸ ਅਨੁਸਾਰ :

ਜਬ ਹਮ ਧਰਮ ਕਰਮ ਮੋ ਆਏ॥

ਦੇਵ ਲੋਕ ਤਬ ਪਿਤਾ ਸਿਧਾਏ॥

(3)

ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈਰ ਧਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਨੇ ਬਾਲ-ਵਰ੍ਹੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਚਰਦੇ ਇਸ ਸਪੂਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਦਰਦੀਲੀ ਵੰਗਾਰ ਪਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਭਿਆਨਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੁਗਲਈ ਤੁੱਅਸਬ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬੀ ਜਬਰ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਘੋਰ ਸੰਕਟ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੱਭਿਅਤਾ- ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਲਈ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ

ਕੋਈ ਟੇਕ - ਤਕੀਆਂ ਟੋਲ੍ਹਦੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਗੂ ਅਖੀਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇਵਲ 'ਸੰਤ' ਤੇ 'ਸੂਰਬੀਰ' ਹੀ ਨਹੀਂ, 'ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ' ਵੀ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਚਾਂਦ ਭੱਟ ਅਨੁਸਾਰ :

ਬਾਂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਕੜੀਐ ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਬਾਂਹ ਨ ਛੋੜੀਐ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬੋਲਿਆ ਧਰ ਪਈਐ ਧਰਮ ਨ ਛੋੜੀਐ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਦਰਦਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਪੀੜਤ ਤੇ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਾਡਲੇ ਦੀ ਉਤਸੁਕ ਪੁੱਛ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦੋਂਦਿਆਂ ਬੜੇ ਹਿੱਤ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਸੀ :

“ਬੇਟਾ; ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਧਰਮ ਤੇ ਕਰਮ, ਨਿਆਂ ਤੇ ਨੇਕੀ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਹਨ।”

“ਇਹ ਬਚਾਏ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂਦੇਵ?”

“ਇਹੋ ਤਾਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਾਂ।”

“ਤੇ ਫਿਰ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਜੇ।”

“ਧਰਮ-ਕਰਮ ਤੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਅਣਖ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਬਲੀ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਜੋ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਬਰ ਤੇ ਤੁਅੱਸਬੀ ਨੀਤੀ ਬਦਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰ ਲਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਡਟ ਜਾਵੇ।”

ਕਵੀ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਭੱਟ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ-ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਇਵ ਮਨ ਨਹਿਰਾਈ । “ਬਿਨ ਸਿਰ ਦੀਏ ਜਗਤ ਦੁਖ ਪਾਈ”। ਨੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੋਂਦਿਆਂ, ਉਸੇ ਦਮ ਨਿਝੱਕ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਸੀ : “ਗੁਰੂਦੇਵ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਜਿਹੇ ਘੋਰ ਸੰਕਟ ਸਮੇਂ, ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਹਾਨ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਜੇ ਇਸ ਦੀਰਘ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਖ਼ਤਰਾ ਕੇਵਲ ਇਉਂ ਹੀ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੇਸ਼-ਕੌਮ ਤੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ.....।”

ਜਿਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ, ਜਿਸ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ ਤੇ ਦੂਰਦਰਸੀ ਦੇਸ਼-ਭਗਤ ਨੂੰ ਮਾਨਵਤਾ, ਧਰਮ-ਕਰਮ ਤੇ ਦੇਸ਼-ਕੌਮ ਦੀ ਬੇਬਸੀ ਤੇ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਵੇਖ-ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ :

ਬਲੁ ਛੁਟਕਿਓ ਬੰਧਨ ਪਰੇ ਕਛੁ ਨ ਹੋਤ ਉਪਾਇ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੋਣਹਾਰ ਤੇ ਇਕਲੌਤੇ ਬਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਭੈ ਤੇ ਉਭਾਰੂ ਵਾਕ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਸ਼-ਕੌਮ ਤੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬਦਲਦੀ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਧਾਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਤਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਬੜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਬਰਮਲਾਅ ਆਖ ਦਿੱਤੀ: “ਹੁਣ ਡਰ ਕਾਹਦਾ, ਹੁਣ ਮਾਯੂਸੀ ਕਾਹਦੀ, ਹੁਣ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਕਿਉਂ? ਹੁਣ ਤਾਂ....

ਬਲੁ ਹੋਆ ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਤ ਉਪਾਇ॥

ਬੱਸ, ਫਿਰ ਕਿਹੜੀ ਸੋਚ ਤੇ ਕਾਹਦੀ ਢਿੱਲ ਸੀ? ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੱਕ ‘ਮਕਤੂਲ’ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ‘ਕਾਤਲੇ’ ਦੀ ਕਤਲਗਾਹ ਵੱਲ ‘ਕਤਲ’ ਹੋਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਦ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। :

ਜਬ ਸੇ ਪਤਾ ਚਲਾ ਹੈ, ਮਰਨੇ ਮੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ,

ਸਿਰ ਪਰ ਕਫਨ ਕੋ ਓੜ੍ਹ ਕਰ, ਕਾਤਲ ਕੋ ਢੂੰਢਤੇ ਹੈਂ।

ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਖਾਨਦਾਨੀ ਹਿੱਤ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਪੱਤ-ਪ੍ਰਤੀਤ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ, ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਲਈ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤਲੀ ਉਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੀਤ ਤੇ ਨੀਤੀ ਬਦਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰ ਨਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜੇ ਉਹ ਖੁਦ ਉਸ ਦੇ ਜਬਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਲ-ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਧਰਮ ਤੇ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਜੈ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਸੁਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਨਾਲ ਛੋਟੀ ਹੀ ਟੁੱਟ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਤਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਬੜੇ ਮਾਣ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ :

ਨਾਮੁ ਰਹਿਓ ਸਾਧੂ ਰਹਿਓ ਰਹਿਓ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ॥

(ਅੰਕ ੧੪੨੯)

(5)

ਜੇ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ, ਪਰ ਹੋਣਹਾਰ ਸਪੁੱਤਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਭਵਿੱਖ ਵਾਕ ਕਹਿ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਨੂਰਾਨੀ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ-ਵੇਧਕ ਕਤਲ ਨੂੰ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕਾਰਨਾਮਾ ਦਸਦਿਆਂ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ‘ਦਾਸਤਾਨ’ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਮਾਨਵ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇੱਕ

ਸੁਨਹਿਰੀ, ਯਾਦਗਾਰੀ ਤੇ ਉਭਾਰੂ ਲਿਖਤ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਅਨਾਥ ਬਾਲ ਦੀਆਂ ਦੁੱਖ-ਰੋਣੀਆਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਅਲਾਹਣੀਆਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ‘ਮਰਦ-ਅਗੰਮਤੋ’ ਦੇ ਹਠ, ਸਿਦਕ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਹੀ ਬੇਬਾਕ ਤੇ ਹੋਣੀਆਂ-ਭਰਪੂਰ ਐਲਾਨ ਹੈ :

ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ॥

ਕੀਨੋ ਬਡੇ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ॥

ਸਾਧਨਿ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ॥

ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰੁ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ॥੧੩॥

ਇਹ “ਧਰਮ-ਹੇਤ ਸਾਕਾ” 11 ਨਵੰਬਰ 1675 ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚੌਰਾਹੇ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਠੰਢੇ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਗਰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਹਨੇਰੀ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਉਖੇੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ : ਪਰ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਇੰਨੇ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦਰਵੱਟੜੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਉਂ ਘੋਲ-ਘੁਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਹੀਦ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਤੇ ਸਸਕਾਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਅਖਵਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਘਾਤਕ ਜਹੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਖੌਫਨਾਕ ਜਹੀ ਛਾ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਵੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ-ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਦਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁੱਝ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦਿਨ-ਦਿਹਾੜੇ, ਭਰੇ ਬਜ਼ਾਰ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੇ ਮੁਥਾਜੀ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਹੋਏ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਠਠਬਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

(6)

ਐਨ ਅਜਿਹੇ ਬਿਖੜੇ, ਦੁਖਾਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਲਗਪਗ ਨੌਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਤੇ ਪਾਵਨ ਗੱਦੀ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਣੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਉਦੋਂ ਬਾਲਾ ਜਿੰਨੀ ਨਿੱਕੀ, ਪਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਹਾੜਾਂ ਜਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ। ਸਿਰ ਪਿਓ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਭੈਣ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ਰੀਕੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਉਸ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਸੋਅ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਜ ਕੇ ਨਿੰਦਿਆ ਤੇ ਭੰਡਿਆ ਸੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਭੀਆਂ ਤੇ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਨੇ ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨ, “ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ” ਦੀ ਸੋਧ ਤੇ ਸੰਕੇਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰਨ ਲਈ ‘ਬਾਈ ਮੰਝੀਆਂ’ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਡੰਮ ਦਾ ਮੱਕੜੀ ਜਾਲ ਵੀ ਤਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣੇ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਗੁਰੂ ਬਣ ਜਾਣ ’ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਰਾਜ਼ੀ ਜਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਏ ਹੋਣੇ ਸਨ।

ਜਿਸ ਸ਼ਰੀਕੇ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗਿਆਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਇਸ ਮੁਬਾਰਕ ਬਾਲ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਗੋਲੀ ਚਲਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਮਾਲ-ਮੱਤਾ ਵੀ ਲੁੱਟ-ਲੁਟਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਮਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਜਾਂ ਹਮਦਰਦ ਬਣ ਗਏ ਹੋਣਗੇ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਭ, ਈਰਖਾ ਤੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ ਇਸ ‘ਨਿਆਣੇ ਬਾਲ’ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਖਾਨਦਾਨੀ ਹੱਕ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ) ਦਾ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਵਾਰਸ ਬਣਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਭੜਕੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਮਰ ਛੋਟੀ, ਸਮਾਂ ਬਿਖੜਾ, ਜਨਤਾ ਸਾਹ ਸਤਹੀਣ, ਸਿੱਖੀ ਭੈਭੀਤ ਤੇ ਸ਼ਰੀਕਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸੁਖਾਵਾਂ, ਸੁਹਿਰਦ ਤੇ ਹਮਦਰਦ ਸੀ? ਮੁੱਢ-ਪੁਰਾਣੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੇ ਰੀਤਾਂ-ਰਸਮਾਂ ਨਾਲ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕ, ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਕਾਰਨ, ਡਰਪੋਕ, ਕਾਇਰ ਤੇ ਪਿਛਾਂਹ-ਖਿੱਚੂ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜ਼ਾਤ-ਪਾਤ ਦੀ ਤਮੀਜ਼, ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੇ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿੱਚ ਮੱਤਭੇਦ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਿਰਜਿੰਦ ਤੇ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜ਼ਾਤ-ਅਭਿਮਾਨ ਤੇ ਇਸਦੀ ਮਨਾਪਲੀ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਵੱਧ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਗੱਦੀ-ਨਸ਼ੀਨੀ ਤੋਂ ਵਰ੍ਹਾ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ 1674 ਵਿੱਚ ਛੱਤਰਪਤੀ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਖੇਚਲ ਖਰਚ ਤੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਵੇਖਣੀ ਪਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਪੜ੍ਹ-ਸੁਣ ਕੇ ਅਕਲ ਹੈਰਾਨ ਤੇ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਜਾਂਬਾਜ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਰਾਜ-ਸਿੰਘਾਸਨ ਲਈ ‘ਯੋਗ ਤੇ ਪਰਪੱਕ’ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ “ਨੀਚੋਂ-ਉਚ ਕਰਨ” ਲਈ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਡਿਤ, ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਸਮੇਤ ਪੂਨੇ ਵਿਖੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ‘ਮਹਿਮਾਨ’ ਬਣੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਅਖੀਰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ‘ਮਿਹਰਬਾਨੀ’ ਸਦਕਾ ਮਸਾਂ ਕਿਤੇ “ਕਸ਼ੱਤਰੀ” ਅਖਵਾਉਣ ਤੇ ‘ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ’ ਰਾਜ-ਤਿਲਕ ਲੁਆਉਣ ਦੀ ‘ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਹੱਕ’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਤੇ ਚੁਗਿਰਦੇ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ

ਅਜਿਹੇ ਅਖੌਤੀ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੌਮੀ, ਉਸਾਰੂ ਤੇ ਬੰਧਨ-ਛੁਡਾਊ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸੱਦਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੱਕ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ ਸਾਫ਼ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ : “ਜਿਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਨੂੰ ਨੀਚਾਂ ਤੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹਿਣਾ-ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁੱਝ ਸੁਣਨ-ਸੋਚਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।”

ਇਸੇ ਅਭਿਮਾਨ-ਪੂਰਤ ਤਾਅਨੇ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦੋਂਦਿਆਂ, ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਮਾਨੋ ਹਿੱਕ ਥਾਪੜ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ : “ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖੌਤੀ ਨੀਚਾਂ ਤੇ ਨਿਰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ‘ਸਰਦਾਰ’ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ‘ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ’ ਧਰਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ :

ਜਿਨ ਕੀ ਜਾਤਿ ਔਰ ਕੁਲ ਮਾਹੀਂ

....

ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਬਨਾਵੇਂ

ਤਬੈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਵੇਂ।

ਆਪ ਨੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ‘ਸਰਦਾਰੀ’ ਹੀ ਨਹੀਂ, ‘ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ’ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਇਉਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ :

ਇਨ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਦਯੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ

ਇਹ ਯਾਦ ਰਖੋਂ ਹਮਰੀ ਗੁਰਿਆਈ।

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਖੁਲੀ ਵੰਗਾਰ, ਜਾਤ-ਵਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਸੰਗਤ-ਪੰਗਤ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੀਤੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਈਰਖਾ, ਵੈਰ-ਭਾਵ ਤੇ ਫਤਵਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ।

(7)

ਜੇ ਧਰਮ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਮਗਰ ਪੈ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਗੁਆਂਢ-ਵੱਸਦੇ ਦੇਸੀ ਰਜਵਾੜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਹੜੇ ਪਿੱਛੇ ਸਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਡਰਾਕਲ, ਸੁਆਰਥੀ ਤੇ ਈਰਖਾਲੂ ਸਨ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਤਾਂ, ਠੀਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਪਿੱਠੂ ਤੇ ਲੋਕ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੇ ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਦੇਸ਼-ਕੌਮ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਤੋੜਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪੈਂਦੀ-ਸੱਟੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੌਂਸਲਾ ਢਾਹੁਣ ਲਈ ਭਰਵਾਂ ਯਤਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ :

ਅਸੀਂ ਚਿਰੀਆਂ ਵੇ ਸਾਨੀ ਬਾਜ਼

ਹਮ ਛੇਲੇ ਵੈ ਬਘਯਾੜਨ ਸਾਜ਼...।

ਅਰਥਾਤ, ‘ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਗਲ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਸੋਚ

ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਬਘਿਆੜਾਂ ਵਾਂਗ ਤਕੜੇ ਤੇ ਸਤਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ’ਤੇ ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਬਕਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਿੱਸਤੇ ਤੇ ਨਿਤਾਣੇ ਹਾਂ।’ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ : “ਮੈਂ ਤਾਂ ‘ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ’ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੀ ਉਦੋਂ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਮਾਣੀਆਂ ਤੇ ਨਿਤਾਣੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਹਿੰਮਤ, ਜੁਰੱਅਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਭਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਕਿ ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਣਾ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਤੇ ਦਬੋਚਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।”

ਚਿੜੀਉਂ ਸੇ ਮੈਂ ਬਾਜ਼ ਤੁੜਾਉਂ

... ...

ਤਬੈ ‘ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ’ ਨਾਮ ਕਹਾਉਂ।

ਅਜਿਹੀ ਲਲਕਾਰ ਤੇ ਇਕਰਾਰ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਉਸ ‘ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ’ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਲਾਉਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੂੜ ਤੇ ਨਿਰਦਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ’ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਤੇ ਮਾਰ-ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਗੰਢ-ਤੁਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਤੇ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਜਦੋਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਸੈਨਕ ਤਿਆਰੀਆਂ ਨੇ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਆਸਤੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਈਰਖਾ ਤੇ ਦਵੈਖ ਦੇ ਲਾਂਬੂ ਵੀ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਫੌਰੀ ਤੇ ਮਾਰੂ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਦੇ ਵੀ ਵੈਰੀ ਬਣ ਬੈਠੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਵੀ ਉਹੋ ਸਿੱਧ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਹਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਤੇ ਕਈ ਝੜਪਾਂ ਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਜੂਝਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ :

ਫੁਤੇ ਸ਼ਾਹ ਕੋਪਾ ਤਬਿ ਰਾਜਾ॥

ਲੋਹ ਪਰਾ ਹਮ ਸੋਂ ਬਿਨੁ ਕਾਜਾ॥

.....

ਤਹਾ ਸ਼ਾਹ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੋਪੇ॥

ਪੰਚੇ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਾਇ ਰੋਪੇ॥

(8)

ਦੇਸੀ ਰਾਜੇ-ਰਜਵਾੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਬਦੇਸੀ ਸਰਕਾਰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਮਿੱਤਰ, ਹਮਦਰਦ ਤੇ ਸਹਿ-ਹੋਂਦ ਦੀ ਕਾਇਲ ਸੀ? ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤਾਕਤ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੁਅੱਸਬ

ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਸਿਖਰ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ‘ਬਾਬੇ ਕਿਆਂ ਤੇ ਬਾਬਰ ਕਿਆਂ’ ਦੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਆਰੰਭ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ ਸੀ, ‘ਬਾਬੇ ਕੇ’ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਤਕੜੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ‘ਬਾਬਰ ਕੇ’ ਸੰਸਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਬਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ‘ਬਾਬਰ ਕਿਆਂ’ ਨੇ ‘ਬਾਬੇ ਕਿਆਂ’ ਦੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਨਿਰਦਈ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਕਲ ਇਸਤਿਹਾਰ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਰ ਦੇ ਪੜਪੋਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ (1569-1627) ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੜਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (1563-1606) ਨੂੰ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਕਸ਼ਟ ਦੁਆ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ (1595-1644) ਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਕੈਦ ਭੁਗਤਣੀ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ (1592-1658) ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਵੀ ਪਿਆ ਸੀ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ (1621-1675) ਨੂੰ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ (1618-1707) ਨੇ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਹਿ-ਤੇਗ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸੋ, ਜਿਹੜਾ ਹਾਕਮ ਖਾਨਦਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹਕੂਮਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਪਿਓ, ਦਾਦੇ ਤੇ ਪੜਦਾਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕਈ ਪੀੜੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਅਜਿਹਾ ਅਨਿਆਈ ਤੇ ਨਿਰਦਈ ਸਲੂਕ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਇਕੱਲੇ (ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਅਨਾਥ’) ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਫਿਰ ਉਹ ਹਾਕਮ ਖਾਨਦਾਨ ਵੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੁਦੇਸ਼ੀ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਘਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਆਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਠਿਆ ਜਾਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂਝਾ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਲੋਕ-ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਬਦੇਸ਼ੋਂ ਆਇਆ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਇੱਕ-ਪੁਰਖਾ ਰਾਜ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ‘ਖੁਲ’, ‘ਹੱਕ’ ਜਾਂ ‘ਆਜ਼ਾਦੀ’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਫਿਰ, ਮੰਦੇ-ਭਾਗੀ, ਉਸ ਰਾਜ ਦੀ ਵਾਂਗਡੋਰ ਵੀ ਉਦੋਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਹਾਕਮ ਦੇ ਹੱਥ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਤੁਅੱਸਬੀ ਤੇ ਨਿਰਦਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਫਰੇਬੀ, ਬੇਦਰਦ, ਬਚਨ ਤੋੜ ਤੇ ਜਨੂੰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਤੀ ਭੇਜੀ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਲਿਖਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ :

“ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਕਰ ਤੇ ਫਰੇਬ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਉਤੇ ਮਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਨੇਕਨੀਤੀ ਉਤੇ ਨਿਸਚਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਨਾਂ, ‘ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ’ ਹੀ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦਾ-ਫੱਬਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਤਾਂ ‘ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਸਜਾਵਟ’ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧੋਖਾ-ਫਰੇਬ ਕਰਨਾ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ; ਤੂੰ ਤਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਗੁੰਨੁ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੇ ਕੱਚੇ ਮਹਿਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ....”।

ਜਿਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਘੋਰ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖੂਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ-ਮੌਤ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਕਰਤੂਤ ਆਦਿ ਨੂੰ ਇਉਂ ਉਲੀਕਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਜਾਤ, ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਬਾਲ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਜਾਨ ਦਾ ਵੈਰੀ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸੀ।

(9)

ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ, ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸਰਦੇ-ਪੁੱਜਦੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਜਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਬਣੇ ਤਾਂ ਉਹ ਘਬਰਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਹਾਰ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਲ-ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੇ ਔਕੜਾਂ ਮਾਨੇ ਹਾਨਾਂ ਬੰਨ ਕੇ ਆ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਣ ਲਈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਉਮਰ ਸੀ, ਨਾ ਤਜਰਬਾ, ਨਾ ਸਾਥੀ ਸਨ, ਨਾ ਸਾਧਨ, ਨਾ ਸੈਨਾ ਸੀ, ਨਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਨਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੀ, ਨਾ ਛਾਉਣੀ, ਨਾ ਤਾਜ ਸੀ, ਨਾ ਸਾਜ਼ ਸੀ, ਨਾ ਬਾਜ਼ ਸੀ। ਇੱਕ ਨਿਹੱਥੇ ਤੇ ਕਲ-ਮੁਕੱਲੇ ਬਾਲ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਉਂ ਇਉਂ ਘਿਰਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਅਕਲ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ “ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਘਬਰਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗਿਆ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ‘ਚੜ੍ਹਤਲ’ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਈਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੰਨ ਲਈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮੁੱਕ ਭਾਰ ਹੇਠ ਉਹ ਲਿਫ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗਿਆ?”

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਅਤੇ ਅਨੂਠੀ ਬੀਰ-ਗਾਥਾ ਦੇ ਅਗਲੇ 32 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਫੇ ਸਨ, ਭੇਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡੋਲੇ ਸਨ, ਰੱਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਮਿੰਨਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਇੰਨੀ

ਬੇਬਸੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਸਮੇਂ, ਸ਼ਰੀਕੇ, ਰਾਜ, ਸਮਾਜ, ਸਭ ਅਧਰਮੀ ਤੇ ਅਨਿਆਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੱਥੀਂ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਡਟ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਲਿਫਟਾ ਤਾਂ ਕੀ ਸੀ, ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਤੀਰ ਤਣੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਦਮ ਤੱਕ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦੇ ਤੇ ਵਿਗਸਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਜਿੰਨੀ ਨਿਰਾਲੀ ਤੇ ਦਰਦਨਾਕ ਹੈ, ਉਨੀ ਹੀ ਹੁਲਾਰਾ-ਜਨਕ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਹਰ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆਂ, ਬੁੱਧੀ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਹਰ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੋਚਿਆਂ, ਸੋਚ ਜੁਆਬ ਦੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆਂ, ਜੀਭ ਗੁਣਗੁਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ :

ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਕਰੈ॥

ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਚੈਵੀ ਤੇ ਨਿਆਰੇ ਨਾਇਕ ਦੀ ਹਰ ਸੋਚ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸੂਚਕ, ਹਰ ਤੱਕਣੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸੋਮਾ, ਹਰ ਕਥਨੀ ਅਤੇ ਹਰ ਕਰਨੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਲਖਾਇਕ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

(10)

ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਅਦੁੱਤੀ ਬਾਲਕ ਤਰਲਿਆਂ ਜਾਂ ਸਲਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ, ਨਿਝੱਕ ਆਖਦਾ ਹੈ : “ਲੋਕੋ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਜਨਮ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ-ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਤਨ ਤੇ ਲੋਕ-ਹਿਤੈਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਬਾਰਨ ਲਈ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ” :

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੇ ਆਏ॥

ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ॥

ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ॥

ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖਿਯਨ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ॥

ਮੈਨੂੰ ਸਾਜਣ-ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੁਕਮ ਤੇ ਹਦਾਇਤ ਹੀ ਇਹੋ ਹੈ :

ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ॥

ਪੰਥੁ ਪ੍ਰਚਰ ਕਰਬੇ ਕੱਧ ਸਾਜਾ॥

ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ॥

ਕਬੁਧਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕੁ ਹਟਾਇ॥

ਇਹ ਕਥਨ ਕੋਈ ਰਸਮੀ ਐਲਾਨ ਜਾਂ ਵਕਤੀ ਵੰਗਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੋਰਥ-ਪੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਆਦਰਸ਼ ਅਤੇ ਆ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਦਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਆਗੂ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਨਾ, ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨੇਤਾ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ

ਖੜਪੈਂਚ ਉਤੇ ਆਸ ਟਿਕਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਇੱਕੋ ਅਕਾਲ ਦੀ ਟੇਕ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਦੀ ਓਟ ਮੰਗੀ ਸੀ :

ਠਾਢ ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਿਆਇ॥

ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਪਿਛਾਂਹ-ਖਿੱਚੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਿਆ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਟਕੋਰਿਆ, ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਜਿਲ੍ਹਣਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਲੇ ਤਣੇ ਹੋਏ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਭਰਵੀਂ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਏਲਾਨੀਆਂ ਆਖਿਆ ਸੀ : “ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖ ਥੱਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ। ਰਾਮ ਤੇ ਰਹੀਮ, ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਪਏ ਕਹਿਣ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਕਦੇ ਵੀ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੰਨਣੀ ਹੈ” :

ਪਾਂਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ

ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਖ ਤਰੇ ਨਹੀ ਆਨਯੋ॥

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ

ਅਨੇਕ ਕਹੈਂ ਮਤ ਏਕ ਨ ਮਾਨਯੋ॥

ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭੈ

ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈਂ ਹਮ ਏਕ ਨ ਜਾਨਯੋ॥

ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ

ਮੈਂ ਨ ਕਹਯੋ ਸਭ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਯੋ॥

(11)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਸਮਰੱਥ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ, ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ : “ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ; ਆਪਣਾ ਪਾਵਨ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਾਲਣਾ ਆਪੋ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਸਭ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਪਾਵਨ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲਵੋ। ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖ-ਸੇਵਕ ਵੀ ਸੁਖੀ ਵਸਣ” :

ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ॥

ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਚਿਤ ਕੀ ਇੱਛਾ॥

... ..

ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾ॥

ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰਾ॥

ਰਤਾ ਅਗੇਰੇ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਤੇ ਜੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ
ਆਖਿਆ: “ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਇਸ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਾ ਧਿਆਵਾਂ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਇੱਛਾ ਤੇ
ਅਸੀਸ ਤੁਹਾਥੋਂ ਹੀ ਮੰਗਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹੋ ਅਤੇ
ਮੇਰੇ ਮਨੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਹਟਾ ਦਿਓ” :

ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਯਾਉ॥

ਜੇ ਬਰ ਚਹੋਂ ਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਪਾਉ॥

... ..

ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ॥

ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ॥

ਫਿਰ ਇਸ ਅਨੂਠੀ ‘ਬੇਨਤੀ’ ਨੂੰ ਜੋ ਹੁਣ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ-ਜਗਤ
ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜ ਅੰਗ ਹੈ,
ਅੰਤਾਂਉਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ : “ਹੇ ਆਪਣੇ ਝੰਡੇ ਵਿੱਚ ਤਲਵਾਰ ਦਾ
ਚਿੰਨ੍ਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ।
ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾ ਲਵੋ। ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ
ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਭ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਵੋ” :

ਖੜਗ ਕੇਤ ਮੈ ਸਰਣਿ ਤਿਹਾਰੀ॥

ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥

ਸਰਬ ਠੌਰ ਮੇ ਹੋਹੁ ਸਹਾਈ॥

ਦੁਸਟ ਦੇਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ॥

ਬਾਲ-ਗੁਰੂਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਨਿਆਰੇ, ਅਤੀ ਔਖੇ ਤੇ ਲੱਗਪੱਗ
ਅਸੰਭਵ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਉਪਰੰਤ ਜੋ ਵਰ
ਮੰਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨਿਰਭੈਤਾ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਨੇਕ
ਨੀਤੀ ਤੇ ਸਵੈ-ਤਿਆਗ ਦੀ ਪਰਤੱਗਿਆ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ
ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੈ। ਇਹ ਵਰ ਕਿਸੇ ਨਿਜੀ ਸੁੱਖ ਜਾਂ ਲਾਭ ਲਈ ਨਹੀਂ
ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ-ਭਰਵੇਂ ਸਿਦਕ ਤੇ
ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ
ਆਖਿਆ : “ਰੱਬ ਜੀ; ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਰ ਦਿਓ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਭ ਕੰਮ ਕਰਨ
ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਟਲਾਂ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾ ਝਿਜਕਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ
ਜੂਝਣ ਲਈ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਾ ਡਰਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ
ਜਿੱਤ ਉਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਾਂ। ਮੇਰੀ ਅਗਵਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ
ਵਸੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵੋ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਮੈਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸੇ
ਗੱਲ ਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ
ਉਮਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਮੁੱਕਣ ’ਤੇ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ
ਜੂਝਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿਆਂ” :

ਦੇਹਿ ਸ਼ਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ

ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ॥

ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋਂ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ

ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥

ਅਰੁ ਸਿਖ ਹੋਂ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ

ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉਂ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ॥

ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ

ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਮਹਾਨ ਕੌਮੀ ਗੀਤ (ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਵ
ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ) ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਪ੍ਰਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਰਤੱਗਿਆ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਜੇ ਤੱਕ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਇਉਂ
ਲਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਇਉਂ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ
ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਤੇ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਕੇ ਉਵੇਂ ਨਿਭਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਿਤਨੀ ਦੀਰਘ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਵੱਡੀ
ਪਰਤੱਗਿਆ। ਜਿਤਨੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ, ਉਤਨੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ
ਹੌਂਸਲੇ। ਜਿਤਨੀ ਕਰੜੀ ਮੁਸੀਬਤ ਸੀ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਤਕੜੀ ਹਿੰਮਤ।
ਜਿਤਨੀ ਬਿਖੜੀ ਹਾਲਤ ਸੀ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਸਿਆਣੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ
ਜਿਤਨੀ ਹੀ ਸ਼ੋਕਮਈ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਸੀ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਓਜਮਈ ਚੜ੍ਹਦੀ
ਕਲਾ ਨਾਲ ਇਹ ਅਨੋਖਾ ਉਦੇਸ਼, ਕਠਨ ਯੋਜਨਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
ਲੈ-ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਲ-ਗੁਰੂ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਵੇਂ ਹੀ ਨਿੱਤਰ ਆਏ ਸਨ।
ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਪਾਵਨ ਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਇਸ ਦੀ ਸੰਚਾਲਕ
ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਅਟੱਲ ਬਚਨ-ਨਾ ਕਿਸੇ
ਤੋਂ ਡਰਨਾ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਣਾ ਇਸ ਦਾ ਧੁਰਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ :

ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ॥

ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਵੀ ਗੁਆਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਕੀ ਉਮਰ ਬੱਸ ਉਸੇ ਅਨੂਠੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ
ਪੈਰਵੀ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸਿਧਾਂਤ ਉਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦਿਆਂ,
ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ-ਪੂਰਤ ਉਸੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਸਾਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਧਰਮ-ਨਿਆਂ, ਦੇਸ਼-ਕੌਮ ਤੇ ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ
ਹਿੱਤਾਂ-ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ
ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਮਾਲ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ‘ਹਵਨ-
ਕੁੰਡ’ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਮਾਪਿਆਂ, ਚਾਰੇ ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕ
ਸਿੱਖਾਂ-ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਆਹੂਤੀ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਆਖ਼ਰ ਸੰਨ 1708 ਵਿੱਚ
ਆਪਣੇ ਅੰਤਮ ਸੁਆਸਾਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀ ਅਦੁੱਤੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ
ਵਿਚਰਦੇ ਤੇ ਵਿਗਸਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਦੇ ਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਹੀ
ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਉਂਦੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਦੀ,
ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਤੇ ਵਿਗਸਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ।

- ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਣਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਉਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਬੀ (ਪੈਗੰਬਰ) ਅਵਤਾਰ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਉਮਤ (ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ) ਦਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹਰ ਪਰਮਾਣਿਤ ਮਤਿ ਸਾਨੂੰ ਅਹਿਲੇ-ਕਿਤਾਬ ਜਾਪੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਧਰਮਾਂ ਜਾਂ ਮੱਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

(1) ਭਾਰਤੀ ਮਤਿ

(2) ਸਾਮੀ ਜਾਂ ਇਬਰਨੀ ਮਤਿ

ਜੈਨ ਤੇ ਬੁੱਧ ਮਤਿ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਮਤਿ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਮੀ ਮੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਕਤੇਬਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

ਚਾਰ ਵੇਦ ਹਨ :

ਰਿਗ, ਸ਼ਾਮ, ਯਜੁਰ ਤੇ ਅਥਰਵਨ

ਚਾਰ ਕਤੇਬ ਹਨ :

ਤੁਰੇਤ, ਜੰਬੂਰ, ਅੰਜੀਲ ਤੇ ਕੁਰਾਨ

ਸਾਮੀ ਮਤਿ ਹਨ :

ਯਹੂਦੀ, ਈਸਾਈ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ

ਤੁਰੇਤ ਤੇ ਜੰਬੂਰ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਪੁਰਾਣਾ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਜਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਜਾਂ ਨੀਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਪਥ-ਪਰਦਰਸ਼ਕ ਹੈ। ਓਲਡ ਤੇ ਨੀਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨੂੰ ਬਾਈਬਲ ਜਾਂ ਅੰਜੀਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਮਿਲਵੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀ ਤੇ ਈਸਾਈ (ਦੋਵੇਂ ਮਤਿ ਹੀ) ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਬੁੱਧਇਜ਼ਮ ਦਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਤ੍ਰਿਪੀਤਾਕ, ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ 'ਅਚਾਰੰਗ ਸੂਤਰ' 'ਕਲਪਾ ਸੂਤ੍ਰ' ਆਦਿ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ। ਪਾਰਸੀ ਜਾਂ ਜ਼ੋਰਾਲਟ੍ਰੀਅਨ ਮਤਿ ਦੀ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕ 'ਜੈਂਡ ਅਵਿਸਤਾ' ਹੈ।

ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਲਿਫ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, 'ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ-ਸਿਧਾਂਤ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਜਾਂ ਰਲੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਅਪੜੀ ਹੈ। ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਅਲਕ ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹੂਬਹੂ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਇਥਾਗੋਰਸ ਨੇ ਕਈ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਲਿਖਤ ਵੀ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਅਪੜੀ। ਸੁਕਰਾਤ ਦੇ ਖਿਆਲ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਅਫਲਾਤੂਨ ਜਾਂ ਜੈਨੋਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। (ਮਹਾਤਮਾ) ਬੁੱਧ ਦੀ ਕੋਈ ਲਿਖਤ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ। ਕੁੰਗ-ਫੂ-ਟਜੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਵਾਸੀ ਕਾਨਫਿਊਸ਼ਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਮਤਿ ਦੇ ਨਿਯਮ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਹੇ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਪਲੱਬਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਬੂਤ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੈਥੀਊ, ਮਾਰਕ, ਲਿਯੂਕ ਤੇ ਜਾਹਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵੀ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖਿਆ। ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਸੂਰੇ ਪੈਗੰਬਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਤੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।"

(ਦੀ ਸਿੱਖ ਰੀਲੀਜਨ, ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਪੰਨਾ 1, ਵੋਲੀਅਮ 5)

ਭਾਵੇਂ ਵੇਦ ਇਲਹਾਮੀ ਹਨ ਪਰ ਕੀ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਵੇਦ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਜ਼ਿਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਠੀਕ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਅਪੜੇ ਹਨ। ਓਦੋਂ ਤਾਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਲਿਪੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਫੇਰ ਲਿਖੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਂਦੇ ? ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਆਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਤ-ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਾਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇ ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਗੋਂ ਸੀਨਾ-ਬਸੀਨਾ ਤੁਰਦੇ ਆਏ। ਲੱਗਭੱਗ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ 'ਬ੍ਰਹਮੀ ਲਿਪੀ' ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਵੇਦ-ਮੰਤਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਲਿਆ। ਇੰਨੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਅਨ-ਬੋਲੀਆ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਹੋ ਜਾਣੀ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਪਲੱਬਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਕਈ ਇੱਕ ਦਾ ਗੁੰਮ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਯਾਦੋਂ ਉਤਰ ਜਾਣਾ ਵੀ ਸੁਭਾਵਕ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਬੋਲੀਆਂ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਭਰੰਸ਼ਿਕ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ ਤੇ ਮਾਂਜਿਆ, ਪਾਣਿਨੀ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੋਧਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਤੇ ਕਰਮ-ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਏ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ-ਸਵਾਰੀ ਮਾਂਜੀ ਬੋਲੀ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਅਪਣੇ ਹਾਂ :

(1)

ਲਿਖਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਵੇਦ ਮੰਤਰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਸੋਧੇ ਗਏ। ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਜ਼ਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਾਸਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

(2)

ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਇੱਕ ਹਿਰਦੇ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੰਡਲਾਉ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣੇ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਈ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕਈ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਅੰਜੀਲ ਅਰਥਾਤ ਬਾਈਬਲ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਮਿ. ਮੈਕਾਲਿਫ ਦੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸੀ ਸਿਖਿਆ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਲਮ-ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ-ਮੈਥੀਉ, ਮਾਰਕ, ਲਿਯੂਕ ਤੇ ਜਾਹਨ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ-ਸ਼ਰੀਫ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਕੁੱਝ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਾਂਗੇ। ਮਿ. ਮੈਕਾਲਿਫ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਕਈ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਿਖ ਸਕੇ। ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਖਜ਼ੂਰ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ, ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਆਦਿ 'ਤੇ ਉਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸ਼ਿਬਲੀ ਆਪਣੀ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਅਲਫਾਰੂਕ' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਸਮੇਂ ਇਸਦੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਹਿੱਸੇ, ਅੱਡ ਅੱਡ ਸਹਾਬਾ ਪਾਸ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਕੁੱਝ ਖਜ਼ੂਰ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ, ਕੁੱਝ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਖ਼ਤੀਆਂ ਤੇ ਕੁੱਝ ਹੱਡੀਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂ ਉਕਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੁਰਾਨ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੂਰਤ ਯਾਦ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ।

ਹਜ਼ਰਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਾਸ ਸਾਥੀ ਸਹਾਬਾ ਜ਼ੈਦ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਫਿਰ ਕੇ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਢੂੰਡਿਆ ਤੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਸੋਮੇ ਖਜ਼ੂਰ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ, ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਤਖ਼ਤੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੀਨੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸੂਰਾ-ਏ-ਤੋਬਾ' ਅਬੀ ਖਜੀਆ ਅਨੁਸਾਰੀ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਸਗਵੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਬੂ-ਬਕਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਪਾਸ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੁਤ੍ਰੀ ਹਫਸਾ ਪਾਸ ਰਹੀ।

‘ਤੁਹਫਾਏ ਇਸਨਾ ਅਸਰਯ’ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਅਫਦੁਲ ਅਜੀਜ਼ਹਨ, ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ 260 'ਤੇ ਕੁੱਝ ਇਸ ਭਾਵ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਦਾ ਕੁਰਾਨ, ਹਜ਼ਰਤ ਉਸਮਾਨ ਦੀ ਸੰਚਿਤ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਤੇ ਤੋਹਮਤਾਂ ਕਿਉਂ ? ਉੱਤਰ ਹੈ, ਪੈਗੰਬਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ।

ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਜੇਕਰ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਲਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਸਦੀਕੀ ਮੋਹਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਅਸਲੀਅਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਦ ਸਦ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਦੀਰਘ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੋਏ ਚਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪ ਮੋਹਰ ਲਾਈ, ਆਪਣੇ ਹਸਤ-ਅੱਖਰ ਪਾਏ ਤੇ ਇਸਦੀ ਬੀੜ ਬੰਨਵਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਹਿਦ ਮੁਸਤਨੱਦ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਮ੍ਰਿਗੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪ ਆਪਣੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਥਾਂ-ਪਰ-ਥਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਤੇ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਇਲਹਾਮੀ (ਧੁਰੋਂ ਉਤਰੇ) ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਸਤੁਤੱਵ :

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਰਤੰਡ (ਸੂਰਜ) ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਸਿਧ ਪੁਛਦੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ :

ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਚੇਲਾ ॥

(ਅੰਕ ੯੪੨)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ :

ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥

(ਅੰਕ ੯੪੩)

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ
ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨੰ ॥

(ਅੰਕ ੯੩੫)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁੰਦ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਂ ਸੂਰਜ-ਕਿਰਨ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰ-ਜਯੋਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਈ ਗੁਰ-ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਿੱਜਤਵ ਜਾਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਉਕਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਹਰ ਕਰਮ ਈਸ਼ਵਰੀ ਕਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਬੋਲਣਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਆਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੱਸ ਇਹ ਕਰਤਾਰੀ ਬੋਲ ਹੀ ਇਲਹਾਮ ਹੈ, ‘ਸ਼ਬਦ’ ਹੈ, ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਾਂ ਇਵੇਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ‘ਗੁਰਬਾਣੀ’ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਗੁਰ ਮਹਿ ਆਪੁ ਸਮੋਇ ਸਬਦੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥

(ਅੰਕ ੧੨੭੯)

ਤਾ ਮੈ ਕਹਿਆ ਕਹਣੁ ਜਾ ਤੁਝੈ ਕਹਾਇਆ ॥

(ਅੰਕ ੫੬੬)

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰਸਿਖਹੁ
ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ ॥

(ਅੰਕ ੩੦੮)

ਸੋ ‘ਸ਼ਬਦ’, ‘ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ’ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਹਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਮੁੱਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਚਯ-ਰੂਪ ਹੈ।

ਆਮ ਕਵਿਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ‘ਕਚੀ ਬਾਣੀ’ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਚੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਤਮਿਕ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲਿਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦਾ ਫਲਸਰੂਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਪੜ੍ਹੇ-ਸੁਣੇ ਗਿਆਨ ‘ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਤੇ ਮਾਇਆ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਉਪਜ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਕਰਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਆਚਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ‘ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ’ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਸਤ -ਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਂਗ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਚਰਚਾ ਜਾਂ ਉਕਤੀਆਂ ਯੁਕਤੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਰਾਨ ਵਾਂਗ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀਆਂ ਪਕਿਆਈਆਂ ਘੋਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਂਝ ਤੇ ਵੈਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ-ਮੰਡਨ ਜਾਂ ਉਧੇੜ-ਬੁਣਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਿਸੇ

ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਲੀਲੀ ਵਕਾਲਤ ਜਾਂ ਫੋਕੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਘੁਣਤਰਬਾਜ਼ੀ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਾਂਗ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਉਕਾ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ, ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦਾ, ਜਨ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖੀ-ਏਕਤਾ ਦਾ। ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ‘ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ’ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ‘ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ’ ਤੇ।

ਇਸ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਰਸ, ਵਿਸਮਾਦ ਰੰਗ, ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਰਾਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ। ਦਰ ਅਸਲ ਨਾਮ-ਮਾਰਗ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ-ਮਾਰਗ ਦਾ ਅਮਲੀ ਰੰਗ ਵਿਸਮਾਦ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਰਗ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮਾਰਗਾਂ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਾ-ਪੁਰਾ ਨਾ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਨਾ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਨਾ ਨਿਰੋਲ ਕਰਮ ਮਾਰਗ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਮਾਰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੱਸੇ ਗਏ ਮਾਰਗਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਇਸ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਝਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲੋਂ ਨਾਮ-ਮਾਰਗ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ ਵਿਸਮਾਦ। ਸੋ ਵਿਸਮਾਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਨਾਮ-ਮਾਰਗ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਮਾਦ ਤਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਗ ਅਥਵਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤਿ ਦਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਯਤਨ ਹੈ। ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਮਾਦ ਨਾਮ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸਮਾਦ ਉਪਜਾਣ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਰਾਗਮਈ ਕੀਰਤਨ ਦੀ। ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਟੀਚਾ ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਜਾਂ ਸੁਰ ਤੇ ਲੈਅ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਪਾਠ, ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੇੜਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵਜਦ ਉਪਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਿੰਨੀ ਮਸਤੀ ਹੀ ਵਿਸਮਾਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੰਤਵ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁੱਖ, ਪਰਮ ਸੁੱਖ, ਅਨੰਦ ਅਥਵਾ ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਾਨੋ ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਥਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਭੁੰਚਣ ਲਈ ਪਰੋਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ, ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਭੁੰਚੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ :

ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੂ ਪਈਓ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੇ ॥

ਜੇ ਕੇ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੇ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੇ ॥

ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ॥

ਤਮ ਸੰਸਾਰ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ ਸਭੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਰੇ॥੧॥
(ਅੰਕ ੧੪੨੯)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ :

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਸਮੇਂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦੀ ਚੋਣ ਸਬੰਧੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਬਿਖਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫਿਰਤੂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਸਣੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਕਿ ਮੋਹਨ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਹੰਸ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਚਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖਦੇ ਜਾਂ ਲਿਖਵਾਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਸਮੇਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੀਤੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮੌਕੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਬਾਬਾ ਫਿਰਿ ਮੱਕੇ ਗਇਆ ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ਬਨਵਾਰੀ।

ਆਸਾ ਹਥਿ ਕਿਤਾਬ ਕਛਿ ਕੁਜਾ ਬਾਂਗ ਮੁਸੱਲਾ ਧਾਰੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਪੁਛਨਿ ਫੋਲਿ ਕਿਤਾਬ ਨੋ ਹਿੰਦੂ ਵਡਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੋਈ?

(ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੱਛ ਵਿਚ ਦਬਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਫੋਲਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਦਰ-ਅਸਲ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਬਾਬੇ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਬਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ। ਇਹੋ ਕਿਤਾਬ ਹੀ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਗੱਦੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਬਾਣੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਉਸ ਸਾਰੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਸਲੋਕਾਂ ਸਣੇ ਇਹ ਪੋਥੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਅੱਗੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਪੋਥੀ ਤੇ

ਆਪਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ :

ਪਰਾਈ ਅਮਾਣ ਕਿਉ ਰਖੀਐ ਦਿਤੀ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਥੈ ਟਿਕੈ ਹੋਰ ਥੈ ਪਰਗਟੁ ਨ ਹੋਇ ॥

(ਅੰਕ ੧੨੪੯)

ਚੱਲੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਪਾਦਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬੀੜ ਲਿਆ।

ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਤੋਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਲੈਣ ਜਾਣਾ, ਸਮੇਂ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਸੀ। ਖੋਜ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਤੇ ਸੰਪਾਦਨਾ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸੀ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਰਤਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਨਾਲ ਮੁਤਫਿਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਹੇਠ 15 ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੰਦ-ਮਸਤ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸੁਖੈਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ।

ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ। ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੱਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤ ਰੂਹਾਂ ਬੈਕੁੰਠ ਤੋਂ ਸਿਧੀਆਂ ਆਈਆਂ ਤੇ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕਲਾਮ ਲਿਖਵਾਏ। ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ-ਜਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਲਿਖਾਈ। ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਸਾਬਤ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੋਹਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਲਿਆਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਉਕਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮਨ-ਪਸੰਦ ਬਾਣੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਲਿਖਵਾਈ।

ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਲਿਫ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਟਪਲਾ ਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਪਾਸੋਂ ਲਈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਣ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਪਸੰਦ ਕਰਕੇ ਲਿਖਵਾਈ ਗਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਜੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲੀ ਗਈ ਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰੂ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਗਈ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਮੈਕਾਲਿਫ ਦੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਟਪਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਵਾਸਤਾ ਹੀ ਪਿਆ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ, ਉਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਸਾਖ ਨਹੀਂ ਭਰਦੀ। ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਖਿਆਲ ਭਗਤ ਕਬੀਰ, ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਵੇਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਣ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਵੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਰੱਚੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੀ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਕੇ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਈ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਨੀਵੀਂ ਉਚੀ ਜਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ, ਭਗਤ ਸੈਣ, ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਆਦਿ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਜਾਂ ਕਸਬਾਂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਉਖੇੜਿਆ।

ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਅਤੇ ਭੀਖਨ ਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨਮਾਨਿਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਤੇ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ ਏਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਬੀੜੀ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨੀ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰਮਵਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਾਰ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ :

ਜੈ ਦੇਵ ਭਗਤ, ਬੰਗਾਲ ਪ੍ਰਾਂਤ।
ਨਾਮਦੇਵ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਤੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਭਗਤ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਪ੍ਰਾਂਤ।
ਸਧਨਾ ਭਗਤ, ਸਿੰਧ ਪ੍ਰਾਂਤ।

ਰਾਮਾਨੰਦ, ਪੀਪਾ, ਸੈਣ ਭਗਤ, ਕਬੀਰ ਭਗਤ
ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਭਗਤ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਂਤ।

ਧੰਨਾ ਭਗਤ, ਟਾਂਕ ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ ਰਾਜਸਥਾਨ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਲਹਿੰਦਾ ਪੰਜਾਬ।

ਭੀਖਣ ਭਗਤ, ਯੂ.ਪੀ.।

ਸੂਰਦਾਸ ਭਗਤ, ਯੂ.ਪੀ. (ਅਵਧ)।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਚਾਰ ਸਦੀਆਂ ਉਤੇ ਖਿਲਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਵੇਂ ਸਮਝ ਲਵੋ 12 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 16ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਤੱਕ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਸਦੀਆਂ 'ਚੋਂ ਪਿਛਲੇਰੀਆਂ ਦੋ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਇੰਝ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਛੇ ਸੌ ਸਾਲ (12ਵੀਂ ਤੋਂ 17ਵੀਂ ਸਦੀ) ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵੇਰਵਾ ਹੈ।

ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਭਗਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 11 ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਉਪਮਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਜਗਮਗਾਉਂਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ :

1. ਕਲੂ (ਕਲਸਹਾਰ ਜਾਂ ਟਲੂ)
2. ਜਾਲਪ (ਜਲੂ)
3. ਕੀਰਤ
4. ਭਿਖਾ
5. ਸਲੂ
6. ਭਲੂ
7. ਨਲੂ
8. ਗਯੰਦ
9. ਮਥਰਾ
10. ਬਲੂ
11. ਹਰਬੰਸ

ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ, ਭਾਈ ਸਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੁੱਲ 5894 ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸ਼ਬਦ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ	541
ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ	62
ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ	41
ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ	134
ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ	4

ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ	4
ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ	3
ਭਗਤ ਜੈ ਦੇਵ ਜੀ	2
ਭਗਤ ਭੀਖਨ ਜੀ	2
ਭਗਤ ਸੂਰਦਾਸ ਜੀ	2 (ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਇਕੋ ਪੰਕਤੀ)
ਭਗਤ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ	1
ਭਗਤ ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ	1
ਭਗਤ ਸੈਣ ਜੀ	1
ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ	1
ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ	1

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸਦ (ਛੇ ਪਦ), ‘ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ’ ਸਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਡ (8 ਪਉੜੀਆਂ)। ਅੰਤਮ ਭਾਗ ਵਿਚ 11 ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੱਈਏ (123) ਹਨ।

ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਿਕਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਲ ਬੱਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਪੜ੍ਹਨ ਮਗਰੋਂ ਲਿਖਦੀ ਹੈ : “ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮੂਲ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੂਹ ਦੀ ਇਕਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲੋਚਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂਘਾਂ ਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਰੱਬ ਵੱਲ ਝੀਣੀ ਪੁਕਾਰ ਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਰੱਬ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੁਰ ਹੋਣ ਦੀ ਤ੍ਰਾਟ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਦਾ। ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਮਹਾਨ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਦੋਹਾਂ ਉਤੇ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਵ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਲ ਦੀ ਧੁਰ ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੀ ਥਾਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਰੱਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਅਗੰਮ ਤੋਂ ਅਗੰਮ ਚਿੰਤਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਵਕਤੀ ਲੋੜਾਂ ਤੀਕ ਸਭ ਕੁੱਝ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ।”

(ਗੁਰਮਤਿ ਫਿਲਾਸਫੀ ਕ੍ਰਿਤ ਗਿ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਪੰਨਾ 196-97)

ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ :

ਜੇਕਰ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਇਸ ਅਸਾਰ-ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਉਚੀ ਸੁੱਚੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਸਰੀਰਕ ਮੌਤ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹਸਤੀ ਦੀ ਵੀ ਟਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੱਸਦੇ ਹਨ :

ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਹੁ ਤੀਰਥ ਭ੍ਰਮਨਾ ॥
ਲੁੰਜਿਤ ਮੁੰਜਿਤ ਮੋਨਿ ਜਟਾਧਰ ਅੰਤਿ ਤਉ ਮਰਨਾ ॥

(ਅੰਕ ੪੭੬)

ਸਰੀਰ ਨੇ ਤਾਂ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਗਿਆਨ ਨੇ ਕਦੇ ਮਰਣਾ ਨਹੀਂ। ਵਾਸਤਵ ਪੂਜਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਾਨ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਰਮਣੀਕ ਅਸਥਾਨ, ਜਿਥੇ ਅੱਜਕਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ, ਪਸੰਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪ ਸੰਮਤ 1657 ਤੋਂ 1662 ਤੱਕ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹੇ ਤੇ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਘੋਖ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਤਰਤੀਬ ਵੀ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਕੇ ਬੀੜ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹਵਾਈ। ਆਰੰਭ ਮੂਲ ਮੰਤਰ (ੴ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੱਕ) ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਲਿੱਖ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਫੇਰ ਆਪ ਸੰਪਾਦਕ ਬਣੇ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਰਤੀਬ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਤੋਂ ਜੋ ਤਰਤੀਬ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰੇ ਪਈ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ :

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲ ਮੰਤਰ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ‘ਜਪੁ’ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਤੇ 38 ਪਉੜੀਆਂ ਫਿਰ ਸਲੋਕ, 4 ਸ਼ਬਦ ‘ਸੋਦਰ’ ਦੇ ਤੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ‘ਸੋ ਪੁਰਖ’ ਦੇ। (ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ‘ਸੋਹਿਲਾ’। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਇਹ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਤ ਸੌਣ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਕਰਮਵਾਰ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

1. ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ; 2. ਰਾਗੁ ਮਾਝ; 3. ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ; 4. ਰਾਗੁ ਆਸਾ; 5. ਰਾਗੁ ਗੁਜਰੀ; 6. ਰਾਗੁ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ; 7. ਰਾਗੁ ਬਿਹਾਗੜਾ; 8. ਰਾਗੁ ਵਡਹੰਸੁ; 9. ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ; 10. ਰਾਗੁ ਧਨਾਸਰੀ; 11. ਰਾਗੁ ਜੈਤਸਰੀ; 12. ਰਾਗੁ ਟੋਡੀ; 13. ਰਾਗੁ ਬੈਰਾੜੀ; 14. ਰਾਗੁ ਤਿਲੰਗ; 15. ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ; 16. ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ; 17. ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ; 18. ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ; 19. ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ; 20. ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ; 21. ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ;

22. ਰਾਗੁ ਤੁਖਾਰੀ; 23. ਰਾਗੁ ਕੇਦਾਰਾ; 24. ਰਾਗੁ ਭੈਰਉ;
25. ਰਾਗੁ ਬਸੰਤ; 26. ਰਾਗੁ ਸਾਰੰਗ; 27. ਰਾਗੁ ਮਲਾਰ; 28.
ਰਾਗੁ ਕਾਨੜਾ; 29. ਰਾਗੁ ਕਲਿਆਨ; 30. ਰਾਗੁ ਪ੍ਰਭਾਤੀ; ਆਦਿ
ਬੀੜ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ 30 ਰਾਗ ਹੀ ਆਏ ਹਨ। 31ਵਾਂ ਰਾਗ
‘ਜੈਜਾਵੰਤੀ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ
ਰਚੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ
ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬਾਣੀ ‘ਦਮਦਮੀ ਬੀੜ’ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ
ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਵਾਈ ਹੈ। ਗੁਰਿਆਈ ਇਸ ਦਮਦਮੇ
ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਿੱਤੇ
ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਜ ਹਨ :

1. ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੧	4
2. ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੫	67
3. ਗਾਥਾ ਮ: ੫	24
4. ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫	23
5. ਚਉਬੇਲੇ ਮ: ੫	11
6. ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ	243
7. ਸਲੋਕ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ	130
8. ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫	9
9. ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫	11
10. ਸਵਯੇ 11 ਭੱਟਾਂ ਦੇ	123
ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵਈਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :	
ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ	10
ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ	10
ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ	22
ਮਹਲੇ ਚੌਥੇ ਕੇ	60
ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇ	21
11. ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ	
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧	33
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੩	67
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੪	30
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫	22
ਕੁਲ ਜੋੜ :	152
12. ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯	57
13. ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫	1
14. ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫	1
15. ਰਾਗਮਾਲਾ	

ਹਰ ਇੱਕ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਇਸ ਕਰਮ
ਅਨੁਸਾਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ : ਸ਼ਬਦ, ਅਸਟਪਦੀਆਂ, ਛੰਤ, ਵਾਰ,
ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ। ਸ਼ਬਦ, ਅਸਟਪਦੀਆਂ, ਛੰਤ ਆਦਿਕ ਵੀ ਬੱਝੇ
ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ, ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਕੇ, ਫਿਰ
ਤੀਜੇ ਕੇ, ਫੇਰ ਮਹਲੇ ਚੌਥੇ ਕੇ ਤੇ ਆਖਰ ਵਿਚ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇਂ
ਕੇ। ਜਿਸ-ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਏ ਹਨ, ਉਥੇ
ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦਰਜ
ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸੇ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ
ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਛੰਤ ਆਦਿ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ
ਅਸਟਪਦੀ ਨਹੀਂ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ
ਕਮਾਲ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੀਰ-ਰਸ ਉਪਜਾਣ ਲਈ ਪਰਉਪਕਾਰੀ,
ਸੂਰਬੀਰ, ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯੋਧਿਆਂ ਤੇ ਦੀਨ ਰਖਯਕ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ
ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਧੁੰਨਾਂ ਤੇ ਗਾਵਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ
9 ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਧੁੰਨਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਬਦੁਲ-ਨਬੇ ਤੇ ਹੋਰ
ਢਾਡੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਗਵਾਈਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ‘ਛਟਮੁ
ਪੀਰੁ ਬੈਠਾ ਗੁਰੂ ਭਾਰੀ’ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ
ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ
ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ
ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ,
ਉਦੋਂ ਥਿਤ ਕੀ ਸੀ? ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :

ਸੰਮਤ ਸੋਲਹਿ ਸੈ ਇਕ ਸਾਠਹਿ,
ਭਾਦਵ ਕੀ ਸੁਦੀ ਏਕਮ ਜਾਨੋ।
ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀਨ,
ਮਹਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਠਾਨੋ।
ਸੰਗਤ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸਨ ਕੀ,
ਸੁਨਿ ਕੈ ਮਨਿ ਆਨੰਦ ਦੀਰਘ ਮਾਨੋ।
ਦੇਖਨ ਆਵਤ ਭਾਉ ਬਧਾਵਤ,
ਕੇ ਲਿਖਵਾਵਨ ਕੇ ਹਿਤ ਵਾਨੋ॥3॥50॥

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਇਸ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਥਿਤ ਬਾਰੇ
ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਗੁਰਦਾਸ ਬੀੜ ਪਰ ਦਸਖਤ ਕਰੇ।
ਸੰਮਤ ਲਿਖਯੋ ਅਧਕ ਸੁਖ ਭਰੇ।
ਸੰਮਤ ਸੋਲਾਂ ਸੈ ਸੁਖਕਾਰੀ।
ਇਕਸਠ ਤਾਂ ਕੇ ਉਪਰ ਧਾਰੀ।

ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਸੁਦਿ ਏਕਮ ਸੁਖਦਾਈ।
ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਭਯੋ ਪੂਰ ਸੁਹਾਈ।
ਤਤਕਰੇ ਮੈਂ ਸੰਮਤ ਲਿਖ ਧਾਰਾ।
ਦਯਾ ਸਿੰਧ ਕੀਆ ਪਰਉਪਕਾਰਾ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਥਿਤ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਸੁਦੀ 1 ਸੰਮਤ 1661 ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਜੋ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹਨ, ਨੇ ਬੀੜ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਥਿਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :

“ਸੂਚੀ-ਪਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਕਾ, ਤਤਕਾਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ,
ਸੰਮਤ 1661 ਮਿਤੀ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਵਦੀਏਕਮ 1
ਪੋਥੀ ਲਿਖਿ ਪਹੁਚੇ॥”

ਸੁਦੀ ਤੇ ਵਦੀ ਵਿੱਚ 15 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਥਾਵੇਂ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਪੋਥੀ ਠੀਕ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਵਦੀ 1 ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ ਪਰ ਤਤਕਰਾ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੋਥੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਹੈ, ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਤਕਰਾ ਲਿਖਦਿਆਂ ਤੇ ਜਿਲਦਬੰਦੀ ਕਰਾਂਦਿਆਂ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਣੇ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸੋ ਪੋਥੀ ਠੀਕ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਵਦੀ 1 ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ ਪਰ ਤਤਕਰਾ ਤੇ ਜਿਲਦ ਬਣ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਯੋਗ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਸੁਦੀ 1 ਨੂੰ ਹੀ ਹੋ ਸਕੀ।

ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਜੀ ਦਾ ਪੋਥੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨਾ, ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਮਾਂਗਟ ਲੈ ਜਾਣਾ ਤੇ 12 ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਥਿਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੰਭਵ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਸੇ ਹਿਸਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬੀੜ ਬੱਝ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਤਾਂ 12 ਲਿਖਾਰੀ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇੱਕੋ ਬੀੜ ਤੋਂ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਹੋਰ ਭੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਨਾਲੇ-ਨਾਲ ਹੀ ਉਤਾਰਾ ਕਰਵਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਤਾਰਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਬੀੜ ਬੱਝਣ ਤੱਕ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਿਲਾਵਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਹੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਗਰਾਨੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਆਦਿ ਬੀੜ ਬਾਰੇ’ ਦੇ ਪੰਨਾ 119 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਨਾ 147 ਤੱਕ ਖਾਸੀ ਰੌਸ਼ਨੀ

ਪਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਇੰਨਾ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਸਮਝਾਂਗੇ ਕਿ ਬੀੜ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇੰਨਾ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦਾ ‘ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਸੁਦੀ 1 ਸੰਮਤ 1661 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਉਮਾਹ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੇਖ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ‘ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਦੇ ਕਰਤਾ ਕਵੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਾਂਗੇ :

ਦੋਹਰਾ-
ਭਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਰੁਚਿਰ ਭੋਗ ਪਾਇਬੇ ਹੇਤ॥
ਅਨਿਕ ਭਾਂਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕੀ ਤਯਾਰੀ ਕਰੀ ਸੁਚੇਤ॥ 1॥
ਤੋਟਕ ਛੰਦ :

ਬਹੁ ਕੀਨ ਤਿਹਾਵਲ ਮੇਲ ਭਯੋ॥
ਸਭ ਸੰਗਤਿ ਸ਼੍ਰੋਨ ਸੁਨਾਇ ਦਯੋ॥
ਅਬ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇ ਗਯੋ॥
ਦਰਸੈਂ ਸਭ ਆਨਿ ਉਛਾਂਹ ਕਯੋ॥ 2॥

ਨਰ ਨਾਰਿ ਅਨੰਦ ਬਿਲੰਦ ਕਰੇ॥
ਸਰ ਰਾਮ ਜਹਾਂ ਤਹਿ ਆਨਿ ਥਿਰੇ॥
ਲਘੁ ਦੁੰਦਭਿ ਬਾਜਿ ਨਫੀਰਨ ਸੋ॥
ਬਡ ਹੋਤ ਕੁਲਾਹਲ ਭੀਰਨ ਸੋ॥ 3॥

ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਸੰਗਤਿ ਆਵਤ ਹੈ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਲਯਾਵਤ ਹੈ॥
ਫਲ ਫੂਨ ਕੇ ਨਿਜ ਹਾਥ ਧਰੇ॥
ਸੁਭ ਚੀਰ ਸਰੀਰ ਸਭੇ ਪਹਰੇ॥ 4॥

... ..
ਸਭ ਸੰਗਤਿ ਨੇ ਦਰਸਨ ਕਰਯੋ॥
ਪਗ ਪੰਕਜ ਪੈ ਨਿਜ ਸੀਸ ਧਰਯੋ॥
ਪੁਨਿ ਜਾਤਿ ਭਏ ਨਿਜ ਧਾਮਨ ਕੋ॥
ਹਰਖੰਤ ਲਗੇ ਨਿਜ ਕਾਮਨ ਕੋ॥ 22॥

... ..
ਉਠ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਆਵਤ ਭੇ ਪਰਿ ਕੋ॥
ਗੁਰਦਾਸ ਸਮੇਤ ਸੁਧੀ ਉਰ ਕੋ॥
ਲਿਯ ਸੰਗ ਸੁ ਗ੍ਰੰਥਹਿ ਆਪਨ ਕੈ॥
ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਮੈ ਬਰ ਥਾਪਨ ਕੈ॥
ਹੁਇ ਪੂਜ ਸਦਾ ਇਸ ਥਾਨ ਬਿਥੈ॥
ਬਹੁਰੇ ਸਮਦਾਇ ਪਠੈ ਸੁ ਲਿਖੈ॥ 27॥

- ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੀਰਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਸੰਬਰ 1666 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮਾਣ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਟੁੱਟ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਬਸ ਤੇ ਲਾਚਾਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦਰਦ ਨਾਲ ਕੁਰਾਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੌਮ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਜ ਲਈ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਤਾਪੂਰਣ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਉਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ :

ਅਬ ਮੈ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੇ॥
ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮੁਹਿ ਆਨੇ॥
ਹੇਮਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾਂ॥
ਸਪਤਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਤਹਾਂ॥੧॥
ਸਪਤਸ੍ਰਿੰਗ ਤਿਹ ਨਾਮੁ ਕਹਾਵਾ॥
ਪੰਡਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਾ॥
ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪੱਸਿਆ ਸਾਧੀ॥
ਮਹਾਂਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ॥੨॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਤਪੱਸਿਆ ਭਯੋ॥
ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੈ ਗਯੋ॥
ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ॥੩॥
ਤਿਨ ਜੋ ਕਰੀ ਅਲਖ ਕੀ ਸੇਵਾ॥
ਤਾ ਤੇ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਗੁਰਦੇਵਾ॥
ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਜਬ ਆਇਸ ਮੁਹਿ ਦੀਯਾ॥
ਤਬ ਹਮ ਜਨਮ ਕਲੂ ਮਹਿ ਲੀਯਾ॥੪॥
ਚਿਤ ਨ ਭਯੋ ਹਮਰੇ ਆਵਨ ਕਹਿ॥
ਚੁਭੀ ਰਹੀ ਸੂਤਿ ਪ੍ਰਭ ਚਰਨਨ ਮਹਿ॥
ਜਿਉ ਤਿਉ ਪ੍ਰਭ ਹਮ ਕੇ ਸਮਝਾਯੋ॥
ਇਮ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮਤਅਸਬੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਮਰ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਆਤਮ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੁਲਮ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

ਨੌਜੁਆਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਮਹਾਨ ਤੇ ਗੌਰਵਮਈ ਸੀ। ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਜਾਨਸੀਨ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ, ਫੋਕੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਦੋਗਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਲੈਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਸੀ। ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਕੌਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਬਲਵਾਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਡਰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਟੜਵਾਦੀ ਧਾਰਮਕ ਸੋਚ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਦਲੇਰੀ, ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਨਿਡਰਤਾ ਦੀ ਰੂਹ ਫੂਕਣੀ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਅਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਹਰ ਸੰਭਵ ਢੰਗ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਸ ਸਾਲ 1676-1685 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਨ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੰਚ 'ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਉਚ ਪਾਏ ਦੇ ਕਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਸਿਖਰ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਪੂਰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚੰਗਾ, ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਅਤੇ ਡਰ ਰਹਿਤ ਬਣਾਉਣ। ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ। ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਜੰਗੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜੂਝਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਵੀ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣਨ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕੌਮ ਸਿਰਜਣ ਲਈ 1699 ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਹਾੜੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕੀਤੀ। ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸਿਪਿਰਟ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛਕਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੂਕੀ ਜਾਂਦੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, “ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਵਿਖਾਵੇ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੋ ਹੀ ਰਾਹ ਫੜੋ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਵਰਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਿਯਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਨਾ ਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰੋ। ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਨਾ ਸਮਝੇ। ਪੁਰਾਣੇ ਵਹਿਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿਓ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰੋ, ਇਕੋ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਛੱਕੋ ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਘਿਰਣਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤਿਆਗ ਦਿਓ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਪਰੋ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਵਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਰੱਖਿਆ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਆਤਮਾ ਉਹੋ ਰਹੀ। ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਮਿਟਾਉਣ ਨਾਲ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ। ਅਖੌਤੀ ਨੀਵੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਹੱਲਚਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਰੁੱਧ ਅੱਗ ਭੜਕਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਲੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ

ਤੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤੰਬਰ 1708 ਵਿਚ ਨਾਂਦੇੜ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਰਮਣੀਕ ਸਥਾਨ ਗੋਦਾਵਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੇਖਕੇ ਡੇਰਾ ਜਮਾਇਆ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਜੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਭੇਜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ।

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੈ ਚਲਾਇਉ ਪੰਥ।

ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ।

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ ਖੋਜ ਸ਼ਬਦ ਮੋ ਲੇਹਿ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ 42 ਸਾਲ ਦੀ ਸੰਸਾਰਕ ਉਮਰ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਭਰ ਉਹ ਮਾਨਵ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰ ਯੁੱਧ ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਲੋਕ ਹਿਤਾਂ ਅਤੇ ਆਤਮ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹੀ ਲੜਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਚ ਨੀਚ ਨਹੀਂ। ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਖੁਦਾ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਬਾਦਤ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਭੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਾਜੇ, ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਨ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਭਾਵੁਕ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਬਲ ਮਿਲਿਆ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਪ੍ਰਸਤੀ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਿਆ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਾ ਸਨ। ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਸਨ। ਉਹ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਨੂਰ ਝੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਅਨਿਆਂ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

– ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ

1984 ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਸਤਿੰਦਰ ਜੈਨ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ 1984 ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਵੱਲੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਭੱਖ ਗਈ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੈਨ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਦੱਸਣ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ 'ਚ ਜੈਨ ਦਾ ਅਸਤੀਫਾ ਵੀ ਮੰਗ ਲਿਆ। ਦਰਅਸਲ ਜੈਨ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ 1984 ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਵੱਲੋਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ। ਜੈਨ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਵੱਲੋਂ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਜੈਨ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਾਅਵਾ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਝਾ ਮਜ਼ਾਕ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ 49 ਦਿਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੌਰਾਨ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ 12 ਫਰਵਰੀ 2015 ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਬਣਾ ਕੇ ਜਾਂਚ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਦੀ ਫਾਈਲ ਗੁਆਚਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸਿਆਸੀ ਗਲਿਆਰਿਆਂ 'ਚ ਗੂੰਜਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਈ, ਜਾਂਚ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਜੈਨ ਦੇ ਅਸਤੀਫੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬੀਤੇ ਢਾਈ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਕਦੋਂ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ 4 ਦਿਨ ਦੇ ਮਾਨਸੂਨ ਸੈਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ 'ਚ ਅਸਮਰਥ ਰਹੀ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਰੀ ਦਿਨ 1984 ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਦੱਸੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੌਣ ਸੀ, ਕਿਹੜੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਬੈਠਦਾ ਸੀ, ਕਿਤਨੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ 'ਤੇ ਝੂਠ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਲਾਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਵਿਧਾਇਕ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲਕਾ 'ਤੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦੀ ਹਮਲਾ ਬੋਲਿਆ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਵੱਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਨਾਲ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ 'ਤੇ ਘੜਿਆਲੂ ਅਥਰੂ ਵਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟੀਚਰਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਬੁੱਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੇ ਪਾਰਕ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਹਾਮਿਦ ਅੰਸਾਰੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹਿਮਾਇਤ : ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਸਾਬਕਾ ਉਪਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹਾਮਿਦ ਅੰਸਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ 'ਚ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ 'ਚ ਆਈ ਆਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 1984 'ਚ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀੜ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਵੱਲੋਂ ਕਥਿਤ ਗੱਲੂ ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਭਰੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖਾਲੀ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਵੀ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ 'ਚ ਭੀੜ ਵੱਲੋਂ ਹੋਏ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਦੱਸਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੂਗਰ ਨੇ ਵੀ ਅੰਸਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਲਗਾਤਾਰ ਧੱਕੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗੀ/ਢਾਡੀ ਜੱਥਿਆਂ ਅਤੇ ਕਥਾਵਾਚਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ/ਢਾਡੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਦਿਨ ਬੜੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜੋ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਦੇਣ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਸਮੂਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਬੜੇ ਵਿਸਤਾਰ ਪੂਰਵਕ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਤੇ ਹਰਜੀ ਵੱਲੋਂ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਲਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਮਸਰ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਲਿਖਵਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰ ਆਪ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਚਵਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਪ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਇਆ। ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਸੈਂਟਰ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਪੁਰਾਤਨ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਹਸਤਲਿਖਤ ਪੋਥੀਆਂ, ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੱਗਰੀ ਉਥੇ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਸਥਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੁੰਡਲੀ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖਕੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖੋਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਿਕਮ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸਾਢੇ ਸਤਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਫੁੱਟ ਦੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਤੋਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਲਾਮਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸਾਮਾਨ 80 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੇਠਾਂ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1991 ਵਿੱਚ ਸਿਕਮ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ 'ਸਰਬ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ' ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ 1991 ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲਾਮਿਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਰਹਿਮਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ ਤੇ ਵਰਣ-ਵੰਡ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਣ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਗੁਣ-ਦੋਸ਼ ਫਰੋਲਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਚਮਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਪੁਰਾ ਨੇ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਠ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ, ਉੱਕਾਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਐਮ.ਪੀ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਇਲਾਕਾ ਕੌਂਸਲਰ ਮਨੀਸ ਅਗਰਵਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ।

“ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਕਹੀਐ ਨਾਰਿ” ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ

ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਖੁੱਦ ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ “ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਕਹੀਐ ਨਾਰਿ” ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਚਲਾਏਗੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੋਤੀ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਸੇਵਕ ਜਥੇ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਉਕਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਲੜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ। ਜਥੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਜੀ.ਕੇ. ਨੂੰ, ਬੀਤੇ 4-5 ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਬਤੌਰ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ “ਬਾਬਾ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਐਵਾਰਡ” ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੌਰਾਨ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਧਰਮ 'ਚ ਲਿੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫਰਕ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੀਡੀਆ ਸਲਾਹਕਾਰ ਪਰਮਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਫਤਹਿ ਟੀ.ਵੀ. ਦੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਹੈਡ ਬੀਬੀ ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਜਥੇ ਦੀ ਆਗੂ ਬੀਬੀ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖੇ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਤਿਸੰਗ ਜਥਾ ਮੋਤੀ ਨਗਰ 9 ਬਲਾਕ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚੋਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਜਤਾਏ ਗਏ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ

ਅਣਗੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਘਰ 'ਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪਿੱਛੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਅਤੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਤਿੰਨ ਮਹਾਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ, ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਯੋਗਦਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਵਧਾਉਣ 'ਚ ਚਿਹਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜੇਕਰ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਹੈ। ਪਰਮਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਚ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ

ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ੈਸ਼ਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨਾ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੁਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਾਣਮਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਅਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ 'ਚ ਵੱਧ ਰਹੇ ਤਲਾਕ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਬੀਬੀ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਰੂਪ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਬੀਬੀਆਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਰੋਕ ਦਾ ਮੁੱਦਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸਹਿਤ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਣ ਪੁਰ ਲੱਗੀ ਰੋਕ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ., ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਬਾਠ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਮੰਤਰੀ ਅਸ਼ੋਕ ਗਜਪਤੀ ਰਾਜੂ ਨਾਲ ਵਫ਼ਦ ਵੱਜੋਂ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਕੇ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਸੌਂਪਿਆ। ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸਹਿਤ ਨਾ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹਿਦਾਇਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਹਮਲਾ, ਵਿਤਕਰਾ ਅਤੇ ਤਸੱਦਦ ਵੱਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਣ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ ਗਏ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੂ ਜੇਕਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਜਦਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਸਥਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ

ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਟਾਫ਼ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਵਿੱਤਕਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸਣੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਮਿਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਰਾਜੂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਤੁਰੰਤ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਹਿਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

ਝਾਰਖੰਡ ਆਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਜਾ ਰਾਜ ਬਣਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਮਗਰੋਂ ਝਾਰਖੰਡ ਆਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਤੀਜਾ ਰਾਜ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਝਾਰਖੰਡ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰਘੂਬਰ ਦਾਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਹੁਣ ਝਾਰਖੰਡ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਜਾ ਰਾਜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਐਕਟ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਪ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਝਾਰਖੰਡ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰਘੂਬਰ ਦਾਸ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਇਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾ ਸਕਣਗੇ ਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਸਿੱਕਿਮ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇੱਕ ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਰਾਜਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਜਿਤੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ., ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੌਮੀ ਸਕੱਤਰ ਆਰ.ਪੀ.ਸਿੰਘ ਦੀ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਜਿਤੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸਿੱਕਿਮ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਪਵਨ ਚਾਮਲਿੰਗ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਤਲ ਤੋਂ 17.500 ਫੁੱਟ ਦੀ ਉੱਚਾਈ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਕਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਸਿੱਖ ਬੇਸ਼ਕ ਘੱਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹਰ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਹੂਲੀਅਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੇ ਚੀਨ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਉਕਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲਾਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਲਾਈਲਾਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਅਸੀਂ ਪੱਕਾ ਹੱਲ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਬੰਧਿਤ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 1991 'ਚ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਝੀਲ 'ਤੇ ਬਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬ ਧਰਮ ਥਾਂ ਵੱਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਾਨਤਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਕਤ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਮੁੜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਰਗਾ ਹੈ।

ਮੁਕਾਬਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਕਕਾਰ ਉਤਰਵਾਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੀ

ਮੁਕਾਬਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਕਾਰ ਸਣੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲੋਕ ਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਗੀਤਾ ਮਿੱਤਲ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਸੀ. ਹਰੀਸ਼ੰਕਰ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.ਈ. ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਜਵਾਬ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ 2017 ਵਿਖੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕੋਰਸਾਂ 'ਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਹੋਈ “ਨੀਟ” ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ 'ਚ ਨਵੀਂ ਭਰਤੀ ਲਈ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਐਸ.ਐਸ.ਸੀ. ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਤੂ ਵਸਤੂਆਂ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਰੋਕ ਤਹਿਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਤੇ ਕੜੇ ਸਣੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੇਂਦਰਾਂ 'ਚ ਦਾਖਲਾ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ 7 ਮਈ 2017 ਨੂੰ ਹੋਈ ਨੀਟ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਸ਼ਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਕਾਰਾਂ ਸਣੇ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਦਿਆਲੇ ਪੀਤਮਪੁਰਾ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲਾ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਸ਼ਨਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਤਨਾਵ ਕਰਕੇ ਜਸ਼ਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਪੇਪਰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਨੀਟ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੰਬਰ 11 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਤਹਿਤ ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਕਾਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਤਹਿਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਹਵਾਈ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸਣੇ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਸੰਬੰਧੀ ਆਦੇਸ਼ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 25 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਕਕਾਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਅਣਖਿੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਵੀ ਅਪਮਾਨ ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਗ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਧਾਤੂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ 'ਚੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਤੇ ਕੜੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ, ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਕਾਰਾਂ ਸਣੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.ਈ. ਵੱਲੋਂ ਨੀਟ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮ 11 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਰਟ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ

ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਮਹਿਲਾ ਕ੍ਰਿਕੇਟ 2017 ਦੇ ਸੈਮੀਫਾਈਨਲ ਦੌਰਾਨ 171 ਦੌੜਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਾਰੀ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਾਲ, 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈਕ, ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਸਿੱਕੇ ਦਾ ਸੈਟ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਵੀ ਟੇਕਿਆ। ਜਿਥੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਸਿਹਰੇ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਅਰਜੁਨ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੋਗਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸਫ਼ਰ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੋਹਤਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਕੇਟ 'ਚ ਘੱਟ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਜਰਸੀ ਦਾ ਨੰਬਰ 84 ਚੁਣਨ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਪਸੰਦ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣਾ ਦਰਦ 1984 ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਖਾਉਣ ਵੱਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਖੇਡ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਦਰਦ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਜਰਸੀ ਨੰਬਰ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਜਨਮ 1984 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੌਮੀ ਦਰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾਂ ਕੌਮ ਲਈ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ

ਹੋਏ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਖੇਡ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਦਰਜੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਕੰਨਿਆਂ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਦਮਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵੀ ਦਿੱਤੇ। ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖੇਡ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰੀ ਦਬਾਵ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਖੇਡ ਦੇ ਹਰ ਲੰਮਹੇ 'ਚ ਉਹ ਅਨੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪਿੱਛੇ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਕੋਚ ਦੀ ਅਗਵਾਈ, ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ, ਫਿਟਨੇਸ ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਮੁਖ ਕਾਰਨਾਂ ਵੱਜੋਂ ਗਿਣਾਇਆ। ਜਰਸੀ ਨੰਬਰ 84 ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 84 ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਰਸੀ ਨੰਬਰ ਚੁਣਨ ਦਾ ਮੋਕਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਨੇ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ 1984 ਦੇ ਇਨਸਾਫ ਮੁਹਿੰਮ 'ਚ ਆਪਣੀ ਜਰਸੀ ਰਾਹੀਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਵੱਲ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਉਮੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੱਕਣ ਦਾ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਦਰਜਾ

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਦੀ ਚੋਣ “ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਊਂਸਿਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਅਵਾਰਡ” 2016-17 ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਕਾਊਂਸਿਲ ਵੱਲੋਂ ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਾਰਡ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਸਕੂਲ 2017 ਤੋਂ 2020 ਤਕ ਆਈ.ਐਸ.ਏ. ਮਾਰਕ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਹਾਣੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਊਂਸਿਲ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨਾਮੀ ਅਵਾਰਡ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਪਾਸੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਕਤ ਅਵਾਰਡ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਆਈ.ਐਸ.ਏ. ਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਸਤ 2016 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ ਲੰਬੀ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਾਡਾ ਸਕੂਲ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਪੂਰ ਪੂਰਾ ਉਤਰਿਆ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਕੂਲ ਦੇ 80 ਫੀਸਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 60 ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 'ਚ ਸਕੂਲ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਚਲਾਏ ਗਏ 7 ਵੱਡੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ 'ਚੋਂ 3 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਵੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ 'ਚ ਅਮਰੀਕਾ, ਨਾਈਜੀਰੀਆ, ਇਜਿਪਟ, ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਨੇਪਾਲ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਮੀ ਸਕੂਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਦਰਜਾ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੱਸਿਆ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਅਵਾਰਡ ਵੱਜੋਂ ਮਿਲੇ ਸਿਲਵਰ ਮੈਡਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮਿਲੇ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਇਥੇ ਦੱਸ ਦੇਈਏ ਕਿ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1966 'ਚ ਜੀ.ਕੇ. ਦੇ ਪਿਤਾ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜੀ.ਕੇ. ਖੁੱਦ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਹੇ ਸਨ। 2016 'ਚ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਗੋਲਡਨ ਜੁਬਲੀ ਵੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨਾਈ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਸਿੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਖਤ ਰੁੱਖ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਭੇਜਣ ਉਪਰੰਤ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇੱਕ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਵਫ਼ਦ 'ਚ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ, ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸਿੱਕਿਮ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬੋਧੀ ਸਮਰਥਕ ਵਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੰਗਥਾਂਗ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਲੰਗਰ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਕਾਰਾਂ ਸਣੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ 'ਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਵੱਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੰਗਥਾਂਗ ਵੱਲ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੱਜੋਂ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੜਾਈ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲੜਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਪੇਜ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਲਾਈਵ ਸੁਨੇਹੇ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਬੰਧੀ ਦਸ਼ਤਾਵੇਜ਼ੀ ਤੱਥ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦਫ਼ਤਰ ਭੇਜਣ ਦੀ

ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਬਤ ਸਿੱਕਿਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਆੜ 'ਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹੈ।

ਸਿੱਕਿਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ

ਸਿੱਕਿਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਲਟਕਾਈ ਗਈ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਕਿਮ ਹਾਊਸ 'ਚ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪਵਨ ਚਾਂਮਲਿੰਗ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 1991 'ਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੱਢੇ ਗਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਵੀ ਚੇਤਾ ਕਰਾਇਆ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਾਂਸਦ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੁੰਦੜ, ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ., ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਵਫ਼ਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਦੱਸਤੇ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਕਿਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੰਗਥਾਂਗ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭੇਜਣ ਦੌਰਾਨ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਆਹਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਆਦਿਕ ਲਈ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਿੱਕਿਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਿੱਕਿਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ 1 ਸਤੰਬਰ 2017 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਸਿੱਕਿਮ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਚੰਗਥਾਂਗ ਦੇ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਨੇ 2 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਚੁੰਗਥਾਂਗ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਰਮਾਣ ਸਬੰਧੀ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਾਂਗਮਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਤੁਰੰਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁੰਗਥਾਂਗ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਐਲਾਨੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਹਰ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਸੂਬੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਥਾਨਿਕ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਆਪ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਣ ਦਾ ਵੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਸੂਰਤ 'ਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਤਾਇਆ ਹੈ।

ਆਸਾਮ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਐਵਾਰਡ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਆਸਾਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਐਵਾਰਡ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਐਵਾਰਡ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲਾਮਿਸਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਸਰਬਨੰਦਾ ਸੋਨੋਵਾਲ ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਦੇਰੇ 'ਤੇ ਆਏ ਸਿੱਖ ਵਫਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਵਫਦ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਐਵਾਰਡ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਸਾਮ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਉਭਾਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਵੇਗਾ। ਵਫਦ ਵਿਚ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲਾ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁੰਨ ਇੰਦੂ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ, ਜਿਸਨੇ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਖੁਦ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ

ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦਾ 1820 ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਾਤ ਬਹੁਤੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਆਸਾਮ ਸਿੱਖ ਵਿਕਾਸ ਟਰੱਸਟ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਟਰੱਸਟ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕ ਕੇ ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਸਾਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਗਾਓਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜਨਰਲ ਚੇਤਨਿਆ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪੀੜੀ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜ ਹਨ। ਜਨਰਲ ਚੇਤਨਿਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਸਾਮ 'ਤੇ ਬਰਮਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਫੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਤੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕੰਪਲੈਕਸ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 10 ਵਿਧੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਾਸਤੇ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਬਾਬਤ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਠੋਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਕੁਝ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰ. ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਸਫਲ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੌਰੇ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਾਰਨ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ : ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਰਵਾਇਆ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਖੋਜ ਅਦਾਰੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਸਿੱਖ ਸਟਡੀਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਉੱਘੇ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ 'ਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਅਣਛੂਹੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਦੌਰਾਨ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਸੈਮੀਨਾਰ 'ਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਇਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਖ ਸਲਾਹਕਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੱਢਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਡਾ. ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਸਾਗੂ ਆਦਿਕ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖੇ। ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾ ਵੱਲੋਂ ਡਾ. ਸਾਗੂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਤਾਬ ਰੂਪ 'ਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਲੇਖਕ/ਆਲੋਚਕ

ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ, ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਅੱਜ ਵੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹਾਂ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 'ਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਉਹ ਗੈਰ-ਸਿੱਖ ਸਨ ਪਰ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਪਰਖ ਨਾਲ ਬਣਿਆ, ਕਿਸੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ”। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਸਿੱਖ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜਨਮ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਦੇ ਆਲੋਚਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਾਗੀ ਤਬੀਅਤ ਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਖਾਲਿਦ ਹੁਸੈਨ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ “ਏ ਵਾਕਿੰਗ ਟੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ” ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੋਲਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ ਅੱਜ ਦੇ ਸੋਚ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਜੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਾਲ ਨਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜੋੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਪਤਿਤ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਨਵੀਆਂ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਕਰਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪੜਵੰਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਏ ਇਕੱਠੇ

ਸਿੱਖ ਕੌਮ 'ਚ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਪੜਵੰਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਕਮਰਕੱਸੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਜਾਬੀ ਫੋਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣੀ ਨਵੀਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਸਮਾਜਿਕ ਬਦਲਾਓ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ 'ਚ ਕਈ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਲਏ। ਵੇਵ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਢਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਬਣੀ ਜਥੇਬੰਦੀ 'ਚ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੱਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਫੋਕੀ ਸ਼ਹਰਤ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਮੌਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ 'ਤੇ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣ ਗਈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਦੇ ਵੱਧਦੇ ਰੁਝਾਨ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਮੌਕੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਰੀਸ ਕਰਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਰਜਾ ਚੁੱਕਣ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਵਿਆਹ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਮਿਠਾਈ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਕਾਰਡਾਂ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਫੋਰਮ ਵੱਲੋਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਮੌਕੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਐਸ.ਐਮ.ਐਸ. ਜਾਂ ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰਾ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਹ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਖਾਣੇ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਰਾਤ ਚੜਾਉਣ ਦੇ ਘੱਟ ਰਹੇ ਰੁਝਾਨ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੀ

ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਕ ਫੋਰਮ ਵੱਲੋਂ ਕਾਰਜ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਫੋਰਮ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਗਏ ਮੁਖ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਚ ਵਿਆਹ ਸਮਾਗਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਸਾਦਰੀ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣਾ, ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਵੱਜੋਂ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਮਿਠਾਈ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਸ਼ਾਦੀਆਂ 'ਚ ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਗਰੀਬ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਚੰਗਾ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਚੁਣਨ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼-ਕੌਮ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਡੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਕਰਕੇ ਤਵੱਜੋ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਵਿਚਾਰਕ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਚੌਢਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਮੌਕੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ ਸਿਰਫ ਚਾਹ ਅਤੇ ਮੱਠੀ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤਾਂਕਿ ਖਾਣ-ਪੀਣ 'ਚ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ 'ਤੇ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਫੋਰਮ ਦੇ ਮੁਖ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਜੋਂ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਚਾਵਲਾ, ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਮੇਜ਼ਰ ਜਨਰਲ ਐਮ.ਐਸ.ਚੌਢਾ, ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਜਸਟਿਸ ਆਰ.ਐਸ. ਸੋਢੀ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਪੀ.ਐਸ. ਪਸਰੀਚਾ, ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਇਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਵਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਸਣੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਮੇਘਾਲਿਆ ਆਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੌਢਾ ਰਾਜ

ਮੇਘਾਲਿਆ ਆਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਚੌਢਾ ਰਾਜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦਕਿ ਬਿਹਾਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੂਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰ. ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਮੇਘਾਲਿਆ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਲ ਸੰਗਮਾ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਰਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਆਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਸਕਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਇਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰ. ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਨਿਤਿਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿਖਾਈ ਹੈ ਤੇ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਬਿਹਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਰਾਜ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ੍ਰ. ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਤੇ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਐਕਟ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੇਤੂ ਗੱਤਕਾ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸਨਮਾਨ

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਗੱਤਕਾ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਉੱਘੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀਚੇਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਓਂਕਾਰ ਗੱਤਕਾ ਕੱਪ 'ਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿੱਲੀ ਗੱਤਕਾ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਗੱਤਕੇ ਦੀ ਸਿੱਖਲਾਈ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਗੱਤਕਾ ਖੇਡਣ ਗਈ 90 ਮੈਂਬਰੀ ਟੀਮ 'ਚ 45 ਲੜਕੇ ਅਤੇ 45 ਲੜਕੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਟੀਮ ਨੇ 16 ਖੇਡ

ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ 'ਚ ਭਾਗ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਗੱਤਕਾ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੱਤਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਵੀ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੱਤਕਾ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਭਾਲ, ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ, ਜੁਝਾਰੂ ਜਜ਼ਬੇ ਦੀ ਉਪਜ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਤੇ ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ 'ਚ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੱਤਕਾ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦਾ ਸਫ਼ੀਰ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਣੇ 'ਚ ਖੇਡਣ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਖਾਵਾ ਖਿੜਕੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਕਿਰਦਾਰ ਸਦਕਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣੋ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 50 ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸੇ ਬੱਸ ਦੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮੂਹ ਯਾਤਰੀ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਬੱਸ 'ਚ ਤਕਲੀਫ਼ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪੁਰਾਣੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਮਕਬੂਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਓ, ਨਾ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਤੋਂ ਡਰੋ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਗੱਤਕਾ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਪਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਚ ਜੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਵੱਜੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ 'ਚ ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤਕਰਾਰ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸੰਘ ਵਾਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵੱਜੋਂ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਮੂਹ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲਕਾ, ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਢੋਕ, ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ, ਵਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਰੋਹਿਣੀ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਜਸਮੇਨ ਸਿੰਘ ਨੋਨੀ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਗੱਤਕਾ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ 4 ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਸੋਈ ਨੇ ਕੀਤਾ ਕਬਜ਼ਾ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ਼ਾਖਾ 'ਸੋਈ' ਵੱਲੋਂ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਸਟੂਡੈਂਟ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਇਕਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਪਾਰਟੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਖੇ ਪੁੱਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਨਿਪੜਕ ਹੋ ਕੇ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਯੂਨੀਅਨ 'ਚ ਬਿਨਾਂ ਵਿਰੋਧ ਜਿੱਤੇ 4 ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ, ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਵਨੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੀ.ਸੀ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੀ.ਸੀ. ਰਮਨੀਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕਾਲਜ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ 'ਚ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਵਾਸਤੇ ਅਗਾਊਂ ਵਧਾਈ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਤੌਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਗੂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਕੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲਕੇ ਕੋਈ ਆਗੂ ਸਾਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਬੈਠੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਚੰਗੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਬੁਲੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੋਈ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗਗਨ ਸਿੰਘ ਛਿਆਸੀ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਿਆਤ ਅਤੇ ਆਗੂ ਅਵਨੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਇਸਨ, ਇੰਦਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਸ਼ਰਮਾ, ਜਸਮੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਅਨਮੋਲ ਚੁੱਗ ਤੇ ਅਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ ਮਹਾਨ ਚੇਤਨਾ ਮਾਰਚ

ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ (ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ) ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਮਹਾਨ ਚੇਤਨਾ ਮਾਰਚ ਪੁੱਜਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 3 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ ਮਾਰਚ ਰਾਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਜਨੂੰ ਟਿੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਲਈ ਰੁਕਿਆ ਸੀ। ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਦਾਸ

ਉਪਰੰਤ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਜਨੂੰ ਟਿੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਕੀਤਾ। ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੰਗਰੇਟਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਲਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰੰਗਰੇਟਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਅਨਖਿੜਵਾਂ ਅੰਗ ਦੱਸਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ 22 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਾ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਉਣ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵਧਾ ਲਏ ਹਨ। ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਗੈਰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਸਹਾਰੇ ਰੰਗਰੇਟਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰੰਗਰੇਟਾ ਕਤਲੇਆਮ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਉਣ 'ਤੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ 'ਚ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰੂਪੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਡੇ ਹੀ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਤ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਡੱਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੰਗਰੇਟਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਖਤਮ

ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਕੁਝ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾਤ ਦੇ ਫਰਕ ਕਰਕੇ ਹੋ ਰਹੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ 'ਤੇ ਹੁਣ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਕੌਮ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਸਰਵਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨ ਕਾਉਂਸਿਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਬੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਚਿੱਠਾ ਆਮਦਨ-ਖਰਚ ਮਹੀਨਾ ਅਗਸਤ 2017 (ਖਰਚ ਭਾਗ*)

ਖਰਚਾ	ਪਿੱਠੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ	ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ	ਲੱਗਾ	ਪਠ	ਚਿਲਕਿੰਗ	ਤਨਖਾਹ	ਸਿਜਲੀ ਤੇ ਪਾਣੀ	ਟੈਲੀਫੋਨ	ਦਿਮਾ ਮੁਹਿਰ	ਫੁਟਕਲ	ਜੋੜ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡ ਗਾਮਾ ਪਿੰਡ	---	312228.00	2991533.00	771485.00	2800.00	---	1847723.00	4485.00	---	1154811.00	7085153.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨੰਗਲ ਸਾਹਿਬ	---	439339.00	6001762.00	704724.00	---	---	6528.00	5999.00	---	2124601.00	9282953.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰਮਨ ਗਾਮਾ ਸਾਹਿਬ	---	239531.00	1140393.00	6105.00	72191.00	---	1867494.00	1104.00	---	896039.00	4277803.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਪੁਰਾਣੀ ਮਹਿਰ	---	65700.00	1070099.00	198616.00	107075.00	---	988956.00	2025.00	---	596741.00	3030412.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲ ਸਾਹਿਬ	---	126051.00	631788.00	53404.00	8944.00	---	691278.00	1024.00	---	250579.00	1763068.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਾਮਾ ਪਿੰਡ	---	70705.00	279228.00	11334.00	29906.00	---	152440.00	1229.00	---	207645.00	752487.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਟਿੱਲਾ	---	145186.00	562735.00	1201.00	---	---	262540.00	984.00	---	186065.00	1158711.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ	---	46650.00	180826.00	3600.00	21343.00	---	105480.00	---	---	73818.00	431717.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਨ ਅੰਗ	---	228172.00	1183697.00	175938.00	250160.00	---	369638.00	984.00	---	240362.00	2458942.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਰਿਆ ਗੰਜ	---	6510.00	3941.00	---	---	---	11340.00	---	---	2489.00	24280.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਲਾ ਪੀਰਪੁਰ	---	26040.00	58305.00	---	---	---	32700.00	---	---	---	117045.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨੰਗਲ ਅੰਗ	---	78120.00	21625.00	7200.00	11888.00	---	82810.00	667.00	---	35430.00	237810.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਦਰਪੁਰ	---	---	---	3650.00	---	---	8830.00	1896.00	---	60877.00	75253.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੰਗਾ ਪਿੰਡ ਬਲਾਦਾ ਪੀ	---	---	7816.00	7200.00	---	---	24380.00	---	---	96426.00	135822.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਰੀ ਝਲੇ ਜੀ	---	13020.00	5728.00	---	---	---	63140.00	---	---	567.00	82455.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਟਸੀਤ ਨਗਰ	---	---	6500.00	3600.00	18936.00	---	25390.00	---	---	52528.00	106954.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1618077.00	1618077.00
ਡਿਜੀਟਲ ਸੋਫਟਵੇਅਰ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਐਂਡ ਡਿਜੀਟਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	34806.00	34806.00
ਡਿਜੀਟਲ ਪੀ ਡੀ ਡਾਟਾ	---	---	---	---	15000.00	---	---	---	---	40782.00	55782.00
ਡਿਜੀਟਲ ਕੋਸਟ ਕਲਾਸ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	27273.00	27273.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲ ਸਾਹਿਬ ਹਸਪਤਾਲ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	129977.00	129977.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੰਗਾ ਪਿੰਡ ਗਾਮਾ ਪਿੰਡ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	137760.00	137760.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਸਪਤਾਲ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	128562.00	128562.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	168176.00	168176.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	132890.00	132890.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	352386.00	352386.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	37786.00	37786.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	137081.00	137081.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	4767205.00	4767205.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	883189.00	883189.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	12018.00	12018.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਝਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੁਰਾਣਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	984498.00	984498.00

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਿੱਲੀ ਆਮਦਨ-ਖਰਚ ਮਹੀਨਾ ਅਗਸਤ 2017 (ਖਰਚ ਭਾਗ*)

ਖਰਚਾ	ਪਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ	ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ	ਲੱਗਾ	ਪਾਠ	ਬਿਲਡਿੰਗ	ਤਨਖਾਹ	ਸਿਜਲੀ ਤੇ ਪਾਣੀ	ਟੈਲੀਫੋਨ	ਦਿਮਾ, ਮੁਰੰਮਤ	ਫੁਟਕਲ	ਜੋੜ
ਪਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ	174315.00	---	---	---	---	---	---	---	---	---	174315.00
ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪ੍ਰਿਸ਼ ਫੁਟਕਲ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	47175.00	47175.00
ਮੁਹਾਰਾਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	85397.00	85397.00
ਮੁਹਾਰਾਤ ਅਤੇ ਰੱਬ ਰਸਾਲ ਗੰਗਾਨੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	88801.00	88801.00
ਜਾਇਦਾਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਦਰ ਪੁਰੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	32136.00	32136.00
ਐਡਵਕੇਟੀਮੈਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	164000.00	164000.00
ਮੁਕੱਦਮਿਆ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਆਵਾਜ਼ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹ	---	---	---	---	27532856.00	---	99792.00	---	---	1456808.00	28089456.00
ਮੁਹਾਰਾਤ ਫੁਟਕਲ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1219844.00	1219844.00
ਮੁਹਾਰਾਤ ਆਲਵਾਹ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	23835.00	23835.00
ਮੁਹਾਰਾਤ ਪੱਤਾਖ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	38086.00	38086.00
ਮੁਹਾਰਾਤ ਸ਼ਾਗ ਸਕੇਮ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	62000.00	62000.00
ਮੁਹਾਰਾਤ ਫੰਡ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	231144.00	231144.00
ਮੁਹਾਰਾਤ ਮੱਖ-ਗੰਮ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	7612.00	7612.00
ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਨਿਰਮਿਤਸਰ (ਪੰਜਾਬ)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	185493.00	185493.00
ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਅੰਦਰ ਨ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	10040.00	10040.00
ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਰਜ ਨਵਰ, ਪਾਲਨ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	45860.00	45860.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੈਨੋਨ ਟਾਪ, ਪਾਠ ਖੋਲ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	6994.00	6994.00
ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਮੁਆਜ਼ਾ ਨਵਰ/ਮੁਆਜ਼ਾ ਨਵਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	21898.00	21898.00
ਲੋਭ ਅਤੇ ਕੋਲ ਪੰਡ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	131730.00	131730.00
ਗੰਗਾਨੀ, ਆਰ. ਬੀ. ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਪੈਪਰ ਟੈਪੂ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2130792.00	2130792.00
ਫਰਨੀਚਰ ਅਤੇ ਫਰਨੀਚਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	52933.00	52933.00
ਹਾਥ ਗੁਰਮਤਿ ਮੁਦਰਾ, ਮੋਹਰੇ ਟੋਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	92662.00	92662.00
ਆਈ.ਟੀ.ਐੱਸ. ਟਰਸਟੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	188551.00	188551.00
ਵਾਸਤੂਆਤੀ ਫੁਟਕਲ	---	---	---	---	828563.00	---	---	---	49380.00	274968.00	274968.00
ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਮੁਆਜ਼ਾ ਵਿਲਡਿੰਗ ਅਤੇ ਫੁੱਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	877943.00
ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਮੁਆਜ਼ਾ ਫੁਟਕਲ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	323737.00	323737.00
ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਮੁਆਜ਼ਾ ਫੁੱਟਕਲ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1120744.00	1120744.00
ਮੁਹਾਰਾਤੀ ਮੁਆਜ਼ਾ ਫੁੱਟਕਲ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	424882.00	424882.00
ਮੁਆਜ਼ਾ ਫੁੱਟਕਲ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	29460.00	29460.00
ਮੁਆਜ਼ਾ ਫੁੱਟਕਲ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਮੁਆਜ਼ਾ ਫੁੱਟਕਲ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਮੁਆਜ਼ਾ ਫੁੱਟਕਲ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	202209.00	202209.00
ਮੁਆਜ਼ਾ ਫੁੱਟਕਲ ਅਕਾਊਂਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਿੱਲੀ ਆਮਦਨ-ਖਰਚ ਮਹੀਨਾ ਅਗਸਤ 2017 (ਖਰਚ ਭਾਗ*)

ਖਰਚਾ	ਪਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ	ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ	ਲੱਗਾ	ਪਾਠ	ਬਿਲਡਿੰਗ	ਤਨਖਾਹ	ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਪਾਣੀ	ਟੈਲੀਫੋਨ	ਦਿਅ. ਮੁਰੰਮਤ	ਫੁਟਕਲ	ਜਿੱਤ
ਚਿਕਿਤਸਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਕਨਵੈਨੈਂਸ (ਰਾਹੀਜ਼)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਆਰੀਆ ਮੈਂਬਰਸ਼ੀਪ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	128427.00	128427.00
ਟਾਨ ਵਰਿੰਗ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਕਾਬ ਗੱਜ ਸਾਹਿਬ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਪ੍ਰੋਪਰਟੀ ਬੀਪਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	33813.00	33813.00
1984 ਟਾਨ ਪੀਫੁਡ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1838500.00	1838500.00
ਅਫਿਸ ਫੀਜ਼	---	---	---	---	---	---	---	---	---	6000.00	6000.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੀਰਤ ਅਕਿਓਮੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਮੋਟਰ ਸਿਮ-ਕੋਮ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	87592.00	87592.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੀਰਤ ਵਿਦਾਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1384.00	1384.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੀਰਤ ਪੁਲ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਫਿਜ਼ਰਮਿਜ਼ੀ ਸੰਜ ਗੱਜ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	6280.00	6280.00
ਪ੍ਰੋਪਰਟੀ ਨਵੇਂਦਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਪ੍ਰੋਪਰਟੀ ਨਵੇਂਦਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਪ੍ਰੋਪਰਟੀ ਨਵੇਂਦਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਸੁਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	11660.00	11660.00
ਜ਼ਮੀਨੀ ਫੁੱਲਾਹ ਸਿੱਖ ਲਾਅ ਟਰੱਸਟ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	667.00	667.00
ਸਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	460200.00	460200.00
ਵੇਸਟਮੈਂਟ ਫੁਟਕਲ (ਸਿ. ਫ. ਫ. ਕਮੇਟੀ)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	57500.00	57500.00
ਪ੍ਰੋਪਰਟੀ ਨਵੇਂਦਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੀਰਤ ਕੋਟਾ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	205500.00	205500.00
ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1560.00	1560.00
ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ਲ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1353225.00	1353225.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟੀ.ਡੀ.ਆਈ. ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	63861.00	63861.00
ਅ. ਟੀ. ਟੀ. ਆਈ. ਮਿਸ਼ਨਰੀ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	145047.00	145047.00
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਵਾਜ਼, ਮਸ਼ਮ	---	---	---	---	---	---	17670.00	---	---	---	17670.00
ਨਵੇਂਦਰ 1984 ਸਿੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ- ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ (ਫੁਟਕਲ)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	65000.00	65000.00
ਪ੍ਰੋਪਰਟੀ ਨਵੇਂਦਰ (ਫੁਟਕਲ)	---	---	---	---	---	---	---	---	---	39343.00	39343.00
ਨਵੇਂਦਰ	---	---	---	---	---	---	---	---	---	556.00	556.00
ਜਿੱਤ : ਅਗਸਤ 2017	174315.00	1797250.00	14155876.00	2004184.00	1366776.00	27532836.00	6558337.00	120199.00	49380.00	28553240.00	823124* 2.00
ਅਗਸਤ 2017 ਤੋਂ ਦੁਬਾਰਾ 2017	1622233.00	34504335.00	63098451.00	11993761.00	15675549.00	111199733.00	2842227.50	499935.00	---	120663272.50	387935984.00
ਅਗਸਤ 2017 ਤੋਂ ਅਗਸਤ 2017	1657548.00	38801595.00	77254327.00	13997945.00	17042325.00	138732586.00	3505554.50	670134.00	49380.00	149716512.50	470243337.00

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਖ ਚੀਫ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ, ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਤੇ ਪਬਲੀਸ਼ਰ ਨੇ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਭਵਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਕਾਬ ਗੱਜ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਰੰਪੋਜ ਕਰਵਾ ਅਤੇ ਛਪਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਭਵਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਕਾਬ ਗੱਜ ਸਾਹਿਬ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110001 ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

*All figures are Provisional only and Subject to Change.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ। ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਸਿਦਕ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮੂਲ ਸੋਮੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਾ ਦਿਓ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਓ। ਉਹੋ ਹੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ। ਉਸੇ ਇਕੋ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਮੂਲਮੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

**ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥**

(ਅੰਕ ੧)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੂਪ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਸੋਚਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਤੀ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਭਨਾ ਲਈ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਜਦ ਬਾਬਰ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਤੜਪ ਉਠੀ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤਿਆਚਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤਸੀਹੇ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੀ :

**ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਡਰਾਇਆ ॥
ਆਪੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮੁ ਕਰਿ ਮੁਗਲੁ ਚੜਾਇਆ ॥
ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ॥੧॥
ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ ॥
ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥**

(ਅੰਕ ੩੬੦)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਥਰੂ ਤਰਦੇ ਵੇਖੇ। ਉਹ ਦੁੱਖ ਤੇ ਦਰਦ ਵਿਚ ਤੜਪ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੁਖੀਆਂ ਦਰਦੀਆਂ ਲਈ ਕੁਰਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਭ ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਨ ਸਨ।

**ਜਾਤੀ ਦੇ ਕਿਆ ਹਥਿ ਸਚੁ ਪਰਖੀਐ ॥
ਮਹੁਰਾ ਹੋਵੈ ਹਥਿ ਮਰੀਐ ਚਖੀਐ ॥**

(ਅੰਕ ੧੪੨)

ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀ।

ਉਹ ਇੱਕ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਊਚ-ਨੀਚ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਤੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਿਆ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਹਨਤ, ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਸਰਾਹਣਾ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ, ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣਾ ਇੱਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਦਮ ਸੀ। ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਭ ਜਾਤੀਆਂ, ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰੰਕ ਤੱਕ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਤਪਾਤ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਜਾਤਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜੇ ਜਾਣੇ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਏ। ਸਨ। ਤਿਆਗ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਨ :

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥

(ਅੰਕ ੪੭੩)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ 1539 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਅਖੀਰ ਅੱਧੀ ਅੱਧੀ ਚਾਦਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਮਾਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਫਕੀਰ

ਹਿੰਦੂ ਕਾ ਗੁਰੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾ ਪੀਰ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼-ਸੱਚ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਟਕ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਟੁਰ ਕੇ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।

- ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਰ

"SIS GANJ" Monthly, New Delhi

Date of Publishing : 24 SEPTEMBER 2017

Date of Posting : 1-2 OCTOBER 2017

Posted at NEW DELHI, PSO Mkt. Road,
New Delhi-110001

OCTOBER 2017

Regd. No. DL (ND)-11/6040/2015-16-17

**Licensed to post without
Pre-Payment vide U(c) 224/2015-2017**

Regd. No. R.N.I. 10622/64

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਰਸੇਏ ਸਿੱਖ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਉਪਰ
ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ